

စိတ်ကြိုက် မြန်မာစာ
မြန်မာကဗျာဖွဲ့နည်း
အခြေခံပညာအထက်တန်း

ပြ ၉၂၇၂

ကဗျာဆရာ တင်ဖို့

အရှင် အကုသိုလ်

ပြည်ထောင်စု ဆိုရှယ်လစ်သမ္မတ မြန်မာနိုင်ငံတော်
ပညာရေးဝန်ကြီးဌာန
အခြေခံပညာ သင်ရိုးညွှန်းတမ်း၊ သင်ရိုးမာတိကာနှင့်
ကျောင်းသုံးစာအုပ်ကော်ပတီ

၁၉၈၅ ခု၊ ဒီဇင်ဘာလ၊ အုပ်စု (၁၀၀,၀၀၀)

အခြေခံပညာ သင်ရိုးညွှန်းတမ်း၊ သင်ရိုးမဘတိကာနှင့်
ကျောင်းသုံးစာအုပ်ကော်မတီ၏ မူပိုင်ဖြစ်သည်။

စက္ကူ၊ စာရေးကိရိယာ၊ စာအုပ်နှင့် ဓာတ်ပုံပစ္စည်း
ကုန်သွယ်ရေးကော်ပိုရေးရှင်း
(မှတ်ပုံတင်အမှတ် ၀၂၆၂) ၅၅၀/၅၅၂ ကုန်သည်လမ်း၊ ရန်ကုန်မြို့
မှ ထုတ်ဝေသည်။

အမှတ် ၃၆၁ ပြည်လမ်း၊ ရန်ကုန်မြို့၊ စာပေဓိမာန်ပုံနှိပ်တိုက်တွင်
တွဲဖက်ညွှန်ကြားရေးမှူး ဦးမျိုးသန့် (ယာယီမှတ်ပုံတင်အမှတ် ၁၁၁) က
ဓိုက်နှိပ်သည်။
အလုပ်အမှတ် ၂၉၄၉

အမှာစာ

မြန်မာနိုင်ငံပညာရေးကို အဆင့်အတန်း မြင့်မားစေရန် ပညာရေးအစီအစဉ်သစ်ဖြင့် ကြိုးပမ်း ဆောင်ရွက်လျက်ရှိပါသည်။

ထိုအစီအစဉ်သစ်အရ အခြေခံပညာရေးကဏ္ဍတွင် မြန်မာစာ အခြေခံ ခိုင်ခံ့တောင့်တင်း၍ ကျွမ်းကျင်စွာတတ်မြောက်စေရန် မြန်မာစာသင်ရိုးကို ပြန်လည်ရေးဆွဲပါသည်။

အဆိုပါသင်ရိုးအရ အခြေခံပညာအထက်တန်း စိတ်ကြိုက် မြန်မာစာသင်ကြားခြင်း၏ ရည်မှန်းချက်ကို အောက်ပါအတိုင်း ချမှတ်သင်ကြားမည်ဖြစ်ပါသည်။

- ၁။ မြန်မာစာပေ၏ တိုးတက်ပုံအစဉ်ကို သိရှိစေရန်၊
- ၂။ စကားပြေကဗျာတို့ကို ဝေဖန်အကဲဖြတ်နိုင်စေရန်၊
- ၃။ အရေးအသား ကျွမ်းကျင်တတ်မြောက်စေရန်၊
- ၄။ မြန်မာဝေါဟာရများကို ပိုင်နိုင်စွာ သုံးတတ်စေရန်၊
- ၅။ မြန်မာ့ယဉ်ကျေးမှု ဓလေ့ထုံးစံများကို အလေးထား တတ်စေရန်၊

အထက်ပါ ရည်မှန်းချက်နှင့်အညီ အခြေခံပညာ အထက်

ဘုန်းအတွက် မြန်မာကဗျာ ဖွဲ့နည်းစာအုပ်ကို ပြုစုပြဋ္ဌာန်းပါသည်။

ကဗျာ၏သဘော

ကဗျာဆိုသည်မှာ ဘာသာစကားတစ်ရပ်၏အညွန့်အဖူးဖြစ်သည်။ ကဗျာသည် ကဗျာဆရာက သူ၏ ဘဝအတွေ့အကြုံ၊ စိတ်ကူးစိတ်သန်းများကို အကောင်းဆုံး စကားလုံးများဖြင့် ရေးဖွဲ့တင်ပြအပ်သော စာပေအနုပညာပုံသဏ္ဍာန်တစ်ရပ် ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ကဗျာကို ရသခံစားရန် ဖတ်ရှုကြသည်။ ကဗျာဖတ်ရှုခြင်းဖြင့် စိတ်ကူးဉာဏ်ဖွံ့ဖြိုး၍ ရသနိုးကြားစေနိုင်သည်။

မြန်မာလူမျိုးတို့သည် ကဗျာကို နှစ်သက်မြတ်နိုးကြသည်။ ကဗျာဖြင့် စကားထာ ဝှက်သည်။ ကဗျာဖြင့် ရာဇဝင်ကို မှတ်သည်။ သတ်ပုံကို မှတ်သည်။ မွေးနေ့ကို မှတ်သည်။ ရာသီဥတုကို မှတ်သည်။ လယ်ထွန်ရက်ကိုလည်း မှတ်သည်။ ကဗျာဖြင့် သဘာဝအလှကို ဖွဲ့သည်။ ကဗျာဖြင့် အချစ်ရေး၊ စစ်ရေးတို့ကို သီကုံးသည်။ ရှေးကမြန်မာစာပေကို လေ့လာသည်ဆိုသည်မှာ မြန်မာကဗျာကို လေ့လာခြင်းပင် ဖြစ်ခဲ့သည်။ ဤသို့ဖြင့် ကဗျာသည် မြန်မာစာပေတွင် အထူးအရေးပါ အရာရောက်ခဲ့သည်။

မြန်မာကဗျာကို ကာရန်ယူစနစ်ဖြင့် ဖွဲ့သည်။ ကာရန်စနစ်တွင် အသံနိမ့်မြင့်သဘောများ ပါရှိနေသည်။

ထို့ကြောင့် ကဗျာကို အနုပညာမြောက်အောင် ရေးဖွဲ့ရန် မကြိုးစားမီ ကာရန်နိုင်အောင် လေ့ကျင့်လေ့ရှိခဲ့ကြသည်။

မြန်မာမူလောကတွင် “ရာသီမနိုင် ဆေးမကိုင်နှင့်၊ ဂျာရန်မနိုင် စာ ကဗျာမကိုင်နှင့်” ဟုပင် ဆိုရိုးရှိခဲ့လေသည်။ ထို့ကြောင့် မြန်မာကဗျာဖွဲ့တတ်အောင် ကာရန်ကိုလည်း လေ့လာလေ့ကျင့် ထားရသည်။

မြန်မာဘာသာစကားမှာ ကေဝဏ္ဏဘာသာသဘော ကဲ၍ စာတစ်လုံး အသံတစ်သံ အနက်တစ်ခုရှိသောကြောင့် ကာရန် ကြွယ်ဝသည်။ ကာရန်နှစ်လုံး၊ သုံးလုံး၊ လေးငါးလုံးမက ကာရန် များစွာကို ထပ်တူညီအောင် စပ်ဟပ်၍ ရသည်။ နဘေထပ်၍ ရသည်။ ကာရန်နိုင်လျှင်နိုင်သလို ကဗျာပုံစံကို ဖန်တီးနိုင်ခွင့် ရှိသည်။ သို့သော် ကာရန်ကြွယ်တိုင်း ကဗျာကောင်းဖြစ်နိုင် သည်မဟုတ်ချေ။ စိတ်ကူးကောင်းမှ ကဗျာကောင်းပီသ နိုင်ပေမည်။

ကဗျာစပ်နည်းအမျိုးမျိုး

မြန်မာကဗျာတွင် ကာရန်ယူပုံကို လိုက်၍ အသံသွားအသံ လာ ပြောင်းလဲသွားသည်။ ထို့ကြောင့် ကာရန်ကို မူတည်၍ ကဗျာစပ်နည်းအမျိုးမျိုး ဖြစ်ပေါ်လာသည်။ မြန်မာကဗျာ တွင် လေးလုံးစပ်နည်းမှာ အခြေခံနည်း ဖြစ်သည်။ အသုံး အများဆုံးနည်းလည်းဖြစ်၍ သက်တမ်းအရှည်ဆုံးနည်းလည်း ဖြစ်သည်။ စပ်ဟပ်ရန် လွယ်ကူ၍ အသုံးများသောနည်းမှာ “သံပေါက်စပ်နည်း” ဖြစ်သည်။ သံပေါက်စပ်နည်းသည် အခြေ ခံအားဖြင့် လေးလုံးစပ်နည်းပင် ဖြစ်သည်။ ဒွေးချိုး၊ တြိချိုး၊ လေးချိုးစသော အချိုးကဗျာများမှာလည်း မြန်မာကျေးလက်

လူထု၏ တေးကဗျာတို့တွင် အသုံးများသော အခြေခံအချိုးကဗျာစပ်နည်းများပင် ဖြစ်သည်။ ဤစာအုပ်တွင် အခန်း ၁၊ ၂၊ ၃ တို့မှာ မြန်မာဗျည်း သရ အက္ခရာများနှင့် အသတ်၊ အသံ၊ ကာရန်များကို အခြေခံရရှိ ဖော်ပြထားပါသည်။ ထို့နောက် အသုံးများသော မြန်မာကဗျာဖွဲ့နည်း (၁၂) မျိုးကို ဖော်ပြ ထားပါသည်။

ကဗျာစပ်နည်းတစ်မျိုးကို ဖော်ပြတိုင်း ထိုစပ်နည်း၏ အဓိပ္ပာယ်ဗျူဟာတို့ကို ရှေးဦးစွာ ဖော်ပြမိတ်ဆက်ပြီးမှ စပ်နည်းများကို ခေတ်နည်းအရ သင်္ကေတများ၊ ဂဏန်းအမှတ်များဖြင့် စနစ်ချ၍ပြပါသည်။ ပထမတွင် ကဗျာတစ်ပုဒ်ဖြင့် နမူနာပေး၍ ရှင်းပြပါသည်။ ထို့နောက်တွင် မြန်မာစာပေ သမိုင်းတလျှောက်မှ ကောင်းနိုးရာရာ ကဗျာများကို ရွေးချယ်၍ သက်ဆိုင်ရာကဗျာစပ်နည်းအတွက် နမူနာများထပ်၍ ပေးထားပါသည်။ နောက်ထပ် ပေးထားသော နမူနာပြ ကဗျာများမှာလည်း ခေတ်အဆက်ဆက် စံထားခဲ့ကြသော ကဗျာများသာဖြစ်၍ ကျောင်းသားလူငယ်များ အနေဖြင့် ကဗျာစပ်နည်း လေ့လာရင်း ကဗျာအရသာကိုပါ ဝါသနာဉာဏ်ခံ အလျောက် ဖတ်ရှုခံစားနိုင်ကြရန် ဖြစ်ပါသည်။

လေ့လာသင်ကြားရန်

ဤမြန်မာကဗျာဖွဲ့နည်းစာအုပ်မှာ အခြေခံပညာ အထက်တန်း ကျောင်းသားများအနေဖြင့် မြန်မာကဗျာ စပ်နည်း အမျိုးမျိုး၏ အခြေခံသဘောကို သိရှိနားလည်ရန် ရည်ရွယ်ရေးသား ပြုစုထားခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

ထို့ပြင် အခြေခံပညာအထက်တန်းကျောင်းသားများအနေ
 ဖြင့် ကျောင်းသုံး မြန်မာကဗျာလက်ရွေးစင်စာအုပ်ပါ ကဗျာ
 များကို လေ့လာရာတွင်လည်း ဤစာအုပ်ပါ ကဗျာစပ်နည်း
 များနှင့် တွဲဖက်လေ့လာရန် အထောက်အကူ ဖြစ်နိုင်ပါသည်။
 သာမန်အားဖြင့် ကျောင်းသားတို့သည် သံပေါက်၊ သံချပ်၊
 လေးလုံးစပ်လင်္ကာ၊ ဒွေးချိုးအစရှိသော လွယ်ကူသည့်ကဗျာစပ်
 နည်းများကိုစမ်းသပ်ရေးဖွဲ့ကြည့်သင့်ကြသည်။ ကဗျာရေးဖွဲ့မှု၌
 ဝါသနာထုံပြီး ကဗျာညာဏ်ခံကောင်းသော ကျောင်းသားများ
 အနေဖြင့် ဤစာအုပ်ပါ ကဗျာစပ်နည်းအမျိုးမျိုးကိုသာမက၊
 ပြင်ပမှ ကဗျာအမျိုးမျိုးကိုပါ ဖတ်ရှုလေ့လာ၍ နည်းယူရေးဖွဲ့
 ကြည့်နိုင်ပါသည်။ ကဗျာစပ်နည်းများ သိကျွမ်းထားရုံဖြင့်
 ပြောင်မြောက်သော ကဗျာကောင်းများ ရေးဖွဲ့နိုင်စွမ်းပြီဟု
 မမှတ်ယူနိုင်သော်လည်း ကဗျာစပ်နည်းများကို လေ့လာတတ်
 ကျွမ်းထားခြင်းသည် ကဗျာကောင်းများ ရေးဖွဲ့နိုင်ရန် အခြေခံ
 ကောင်းတစ်ရပ် ရရှိထားခြင်းပင် ဖြစ်ပါသည်။ ထို့ကြောင့်
 ဆရာများနှင့် ကျောင်းသားများသည် လိုအပ်ချက် အနည်း
 အများအလိုက်၊ ဝါသနာအနုအရင့်အလိုက် ဤစာအုပ်ပါ
 ကဗျာစပ်နည်းများနှင့် နမူနာပြုကဗျာများကို နှစ်သက်ပျော်
 ရွင်စွာ လွယ်လွယ်ကူကူ ဖတ်ရှုလေ့လာသွားကြစေလိုပါသည်။

မာတိကာ

စဉ်	အကြောင်းအရာ	စာမျက်နှာ
၁။	မြန်မာအက္ခရာများ	၁၁
၂။	အသံအမျိုးမျိုး	၁၇
၃။	အသတ်အမျိုးမျိုး	၂၀
၄။	သံပေါက်	၂၂
၅။	သံချပ်	၃၀
၆။	လေးလုံးစပ်လင်္ကာ	၃၃
၇။	၇တု	၄၃
၈။	ခွေးချိုး	၅၇
၉။	တြိချိုး	၆၄
၁၀။	လေးချိုး	၆၉
၁၁။	သံချို	၇၉
၁၂။	ကျာချင်း	၈၆
၁၃။	အိုင်ချင်း	၉၄
၁၄။	လွမ်းချင်း	၉၉
၁၅။	တေးထပ်	၁၁၅

အခန်း (၁)

မြန်မာအက္ခရာများ

သရ

မြန်မာဘာသာတွင် အခြေခံသရ(၁၁)လုံးရှိသည်။ ၎င်းတို့မှာ အ၊ အာ၊ အိ၊ အီ၊ အု၊ အူ၊ အေ၊ အဲ၊ အော၊ အော်၊ အို တို့ဖြစ်သည်။ သရဆိုသည်မှာ မည်သည့်အက္ခရာကိုမျှ မမှီခိုရဘဲ မိမိဘာသာ အသံထွက်ဆိုနိုင်သော အက္ခရာများ ဖြစ်သည်။

ဗျည်း

ဗျည်းဆိုသည်မှာ သရနှင့် မှီတွဲ ဖက်စပ်မှသာ အသံထွက်နိုင်သော အက္ခရာများ ဖြစ်သည်။

မြန်မာဗျည်း (၃၃) လုံး ရှိသည်။ ၎င်းတို့မှာ -

က	ခ	ဂ	ဃ	င
စ	ဆ	ဇ	ဈ	ည
ဋ	ဌ	ဍ	ဎ	ဏ
တ	ထ	ဒ	ဓ	န
ပ	ဖ	ဗ	ဘ	မ
ယ	ရ	လ	ဝ	သ
ဟ	ဠ	အံ		

တို့ ဖြစ်သည်။

သရ နှင့် ဗျည်းပေါင်းပုံ

ဗျည်းဖြစ်သော “က” ကို သရဖြစ်သော “အ” နှင့် ပေါင်းလျှင် “က” ဟူ၍ အသံထွက်သည်။ ထိုနည်းတူ-

က	+	အ	=	က	က	+	အိ	=	ကိ
က	+	အာ	=	တာ	က	+	အီ	=	ကီ
က	+	အား	=	ကား	က	+	အီး	=	ကီး
က	+	အု	=	ကု	က	+	အေ	=	ကေ
က	+	အူ	=	ကူ	က	+	အော	=	ကော
က	+	အူး	=	ကူး	က	+	အေး	=	ကေး

ကာရန်

ကာရန် ဟူသည်မှာ အက္ခရာ၏ အဆုံးသံ ဖြစ်သည်။ “ကာရန္တ” ဟူသော ပါဠိစကားမှ ဆင်းသက်လာသော စကား ဖြစ်သည်။ ဥပမာ — “က” အက္ခရာ၏အသံသည် “အ” ဖြစ်သည်။ “ကာ” အက္ခရာ၏အသံသည် “အာ” ဖြစ်သည်။ “ကား” အက္ခရာ၏ အသံသည် “အား” ဖြစ်သည်။ “ခ” ဟု ဆိုလျှင် “အိ” ကာရန်ဟု သိရမည်။ “စူး” ဟုဆိုလျှင် “အူး” ကာရန်ဟု သိရမည်။ ကာရန်ယူရာတွင် အက္ခရာ၏ အဆုံးအသံချင်း အညီ ယူသည်လည်း ရှိသည်။ တစ်ပိုဒ်နှင့်တစ်ပိုဒ်တို့၏အဆုံးရှိအသံချင်း အညီယူသည်လည်းရှိသည်။ နှစ်ပိုဒ်၊ သုံးပိုဒ် စသော ဝါကျတို့၏ အဆုံးရှိ အသံချင်း အညီယူသည်လည်း ရှိသည်။ အက္ခရာ၏ အဆုံးကာရန်ကို ဝဏ္ဏကာရန်၊ စာပိုဒ်၏ အဆုံးကာရန်ကို

ပဒကရန်၊ ဝါကျ၏ အဆုံးကရန်ကို ဝါကျကရန် ဟူ၍ ခေါ်ကြသည်။

ကရန်(၆၄)ပါး ရှိသည်။ အောက်တွင် ဇယားဖြင့် ဖော်ပြ ထားပါသည်။

အ ကရန်မျိုး	အာ ကရန်မျိုး	အား ကရန်မျိုး
အ	အာ	အား
အိ (ဇ)	အိ (ဤ)	အီး
အု (ဥ)	အူ (ဥိ)	အူး (ဦး)
အေ	အေ (ေ)	အေး
အဲ	အယ်	အဲ
အော့	အော်	အော (သ)
အို	အို	အိုး
အက်	-	-
အောက်	-	-
အိုက်	-	-
အင်	အင်	အင်း
အောင်	အောင်	အောင်း
အိုင်	အိုင်	အိုင်း
အစ်	-	-
အဉ်	အဉ်	အဉ်း
အည့်	အည့်	အည့်း
အတ်	-	-
အိတ်	-	-

အိုတ်	-	-
အိုဗဟ	အိုဗဟ	အိုဗ်း
အိုဗဟဗဟ	အိုဗဟဗဟ	အိုဗ်းဗ်း
အိုဗ်းဗ်းဗ်း	အိုဗ်းဗ်းဗ်း	အိုဗ်းဗ်းဗ်း
အိုဗ်း	-	-
အိုဗ်း	-	-
အိုဗ်း	-	-
အိုဗ်း	အိုဗ်း	အိုဗ်း
အိုဗ်း	အိုဗ်း	အိုဗ်း
အိုဗ်း	အိုဗ်း	အိုဗ်း
၂၈ +	၁၈ +	၁၈ = ၆၄

ကာရန်တူများ

အောက်ပါတို့သည် ကာရန်တူများ ဖြစ်ကြသည်။

- ကာ = စား၊ ဝါး၊ ငါး၊ လား၊ ထွား၊ တား၊ ပွား၊ ပျား။
- ခင် = မင်၊ ကြင်၊ မြင်၊ စင်၊ လွင်၊ ရှင်။
- ကောင်း = ထောင်း၊ မောင်း၊ သောင်း၊ ကျောင်း၊ စောင်း။
- မေ = ဖေ၊ ဆွေ၊ ဝေ၊ မြေ၊ ရွှေ၊ ငွေ။
- စမ်း = ဂျမ်း၊ စွမ်း၊ ကမ်း၊ ဖမ်း၊ လမ်း။
- စော = မော၊ တော၊ သော၊ ပြော၊ ကော။

- အေး = ငေး၊ လေး၊ တွေး၊ ဆွေး၊ ရေး။
- တိုး = ဖြိုး၊ စိုး၊ မိုး၊ အိုး၊ ကြိုး၊ ဆိုး။
- ထွတ် = ကျွတ်၊ လွတ်၊ ဆွတ်၊ မွတ်၊ ရွတ်။
- နီ = တီ၊ စီ၊ ရီ၊ ပြီ၊ ချီ၊ သီ၊ ညီ။

အထက်ပါအတိုင်း ကာရန်သဘောကို သိအောင် အကြိမ်
 ကြိမ် အထပ်ထပ် လေ့ကျင့်ရမည်။ ထို့ပြင် တစ်လုံးချင်းထပ်ရုံ
 မျှမက နှစ်လုံးတွဲ၊ သုံးလုံးတွဲ၊ လေးလုံးတွဲ စသည်ဖြင့် ကာရန်
 အထပ်၊ နဘေထပ်များကိုလည်း လေ့ကျင့်သင့်သည်။
 အောက်တွင် နမူနာပြထားပါသည်။

၁။ မာမာ
လာပါ။	၆။ မာမာ ချာချာ
သာသာ ယာယာ။
၂။ ညအခါ
လမသာ။	၇။ ပန်းပိတောက်မင်း
လမ်းတလျှောက်သင်း။
၃။ စောဖေ
နောကျေ။	၈။ မဲဇာတောင်ခြေ
သဲသာသောင်မြေ
၄။ စုံမြိုင်တွင်း
ထုံကြိုင်သင်း။	၉။ ပေးစရာလည်း ငွေမရှိ
ပြေးစရာလည်း မြေမရှိ။
၅။ ရေတံခွန်
ဟေမဝန်။	၁၀။ အကြံမရှိ နောက်လိုက်
ဆန်မရှိ ကောက်စိုက်။

အထက်ပါနမူနာများကိုမှီး၍ အမျိုးမျိုးလေ့ကျင့်ကြည့်ပါ။
 အထူးသဖြင့် စကားပုံများ၊ စကားထာများကို လေ့ကျင့်

ကြည့်လျှင် ပို၍ လွယ်လွယ်ကူကူ သဘောပေါက်ပါလိမ့်မည်။
 အထူးမှတ်ရန်မှာ ကာရန်ညီအောင် လေ့ကျင့်ရာတွင် အသံ
 လည်းညီ၊ အသတ်လည်းညီလျှင် အကောင်းဆုံးဖြစ်သည်။
 သို့ရာတွင် ကဗျာသဘောသည် ရှုတ်ဆီမှုကို ပဓာနထားသော
 ကြောင့် အသံညီ၍ အသတ်မညီပဲလည်း စပ်ဆိုလေ့ရှိကြသည်။
 ဥပမာအားဖြင့် --

ပန်းလိုအေးပါစေ

စမ်းလိုအေးပါစေ ဟူသောစကားတွင် “ပန်း” နှင့် “စမ်း”
 သည် အသတ်မတူချေ။ သို့ရာတွင် အသံကိုအဓိကထား၍
 စပ်ဆိုထားခြင်းဖြစ်သည်။

ရှင်မဟာရဋ္ဌသာရဏသော ပုဂ္ဂိုလ်တို့ကား အသံညီအသတ်ညီ
 စပ်ဆိုလေ့ရှိသည်။ မည်သို့ပင်ဖြစ်စေ ကာရန်ညီအောင်
 လေ့ကျင့်ရာတွင် အသံအမျိုးမျိုးထပ်၍ လေ့ကျင့်သင့်သည်။

အခန်း (၂)

အသံအမျိုးမျိုး

- ကဗျာဖွဲ့ဆိုရာတွင် (၁) ပကတိသံ
 (၂) အောက်မြစ်သံ
 (၃) ဝိသဇ္ဇနီသံ (ဝစ္စပေါက်သံ)

ဟူ၍ အသံသုံးမျိုးရှိသည်။ အောက်တွင် ဇယားဖြင့် ပြထားပါသည်။

ပကတိသံ	အောက်မြစ်သံ	ဝိသဇ္ဇနီသံ
အာ	အာ့ = အ	အား
အိ	အိ့ = အိ	အီး
အူ	အူ့ = အူ	အူး
အေ	အေ့ = အေ	အေး
အယ်	အယ့် = အဲ	အဲး

(၁) ပကတိသံ ဆိုသည်မှာ အောက်မြစ်နှင့် ဝိသဇ္ဇနီ မပါသော ကာရန်ဖြစ်သည်။ တက်သံ ဟူ၍လည်း ခေါ်သည်။

(၂) အောက်မြစ်သံ ဆိုသည်မှာ အောက်မြစ်ပါသော ကာရန်နှင့် အောက်မြစ်မပါသော်လည်း အောက်မြစ်သံ

ရွတ်ဖတ်ရသော အ၊ အိ၊ အု စသည့် ကာရန်စုပင် ဖြစ်သည်။ သက်သံ ဟူ၍လည်း ခေါ်သည်။

(၃) ဝိသဇ္ဇနီသံ ဆိုသည်မှာ ဝစ္စပေါက်ပါသောအသံပင် ဖြစ်သည်။ နိမ့်သံ ဟူ၍လည်း ခေါ်သည်။

ကသတ်၊ စသတ်၊ တသတ်၊ ပသတ်တို့မှာ အောက်မြစ်သံ ကဲ့သို့ အသုံးပြုနိုင်သည်။ ထိုအသတ်သံများကို တိုင်သံ ဟူ၍ ခေါ်သည်။

ထိုအသံသုံးမျိုးတို့အနက် ပကတိသံခေါ် တက်သံကို ချီသံ ဟူ၍လည်း ခေါ်သည်။

အောက်မြစ်သံခေါ် သက်သံ၊ ဝိသဇ္ဇနီသံခေါ် နိမ့်သံနှင့် တိုင်သံတို့ကို ကဗျာလင်္ကာ၏ အချသံများဖြစ်သောကြောင့် ချသံ ဟူ၍လည်း ခေါ်သည်။

ကဗျာဖွဲ့ဆိုရာတွင် ချီသံနှင့်ချသံတို့ကို တစ်လှည့်စီ ရေးနိုင် လျှင် သုတိသာယာနာပျော်ဖွယ် ဖြစ်သည်။ အသံနေ အသံ ထား၊ အသံသွား အသံလာ ချောမော ပြေပြစ်တတ်သည်။ ကဗျာစာဆို၏ ခံစားမှုကို လိုက်၍ ချီသံချသံပြေပြစ်အောင် စီကုံးတတ်ရသည်။ ဥပမာအားဖြင့် အောက်ပါ ကိုးခန်းပျို့လာ စာပိုဒ်ကိုရှုပါ။

“ဇာတိပုည၊ ဂုဏ်မာနဖြင့်
သံပဟုံးစုံ၊ ဖက်မဲ့ကြုံးသား
အားသုံးထောင်ထား၊ မျိုးလေးပါး၏
တက်ပွားစောင်မာန်၊ လွှားတံခွန်ကို
ပြင်းဝန်မုန်တိုင်း၊ ခတ်ချိုးလှိုင်း၍
ဖြတ်ပိုင်းလှည်းချ၊ တတ်စွမ်းလှသား”

ဤအပိုဒ်တွင် ပြေပြစ်သာယာသော တက်သံ ကရန်များ
ကို အလွန်မသုံးပဲ ပြင်းထန်မာကျောသော အသံများကိုသာ
သုံး၍ ဖွဲ့ဆိုထားသည်ကို တွေ့နိုင်ပါသည်။ အလားတူ ကဗျာပါ
အသံများကို စစ်ဆေးကြည့်ရှုနိုင်သည်။

အခန်း (၃)

အသတ်အမျိုးမျိုး

အသတ်ဆိုသည်မှာ အ-သရ အသံ သေအောင် သတ်ထား
သောတံခွန်လွှားခြင်းပင် ဖြစ်သည်။ အသတ်(၁၀)မျိုးရှိသည်။
ထို(၁၀)မျိုးကား-

- က သတ် = က် (ကက်)
- င သတ် = င် (ကင်)
- စ သတ် = စ် (ကစ်)
- ဥ(ညကလေး)သတ် = ဥ်... (စဉ်)
- ည သတ် = ည် (မည်)
- တ သတ် = တ် (တတ်)
- န သတ် = န် (ဆန်)
- ပ သတ် = ပ် (အပ်)
- မ သတ် = မ် (ကမ်)
- ယ သတ် = ယ် (ရယ်)

ထို့ပြင် မြန်မာစာပေထဲတွင် ပါဠိဘာသာမှ ဆင်းသက်လာ
သော ပါဠိသက် အသတ်အက္ခရာတို့လည်း များစွာရှိသည်။
၎င်းတို့ကို သတ်ထူး ဟု ခေါ်သည်။ ပါဠိသက် အသတ် ၂၆ ပါး
ရှိသည်။ ယင်းအသတ် (၂၆) ပါးတို့မှာ အောက်ပါအတိုင်း
ဖြစ်သည်။

အမှတ်စဉ်	အသတ်	အမည်	သာဓက
၁။	ကိ	က-သတ်	ကရဝိက်
၂။	ခ	ခ-သတ်	မုခ်
၃။	ဂ	ဂ-သတ်	ဘဝဂ်
၄။	ဂ	င-သတ်	အာနိသင်
၅။	စ	စ-သတ်	ကော့ခွံ
၆။	ဇ	ဇ-သတ်	ကော့ဆင်
၇။	ဇ	ဉ(ညကလေး) သတ်	ယာဉ်
၈။	ဇ	ဋ-သတ်	ဝဋ်
၉။	ဋ	ဌ-သတ်	ပါဌ
၁၀။	ဋ	ဏ-သတ်	ဉာဏ်
၁၁။	ဒ	တ-သတ်	အတိတ်
၁၂။	ဒ	ထ-သတ်	ဣရိယာပုထ်
၁၃။	ဇ	ဒ-သတ်	ပုဒ်
၁၄။	စ	ဓ-သတ်	ဝဇီရာဝုဓ်
၁၅။	ဇ	န-သတ်	ဗိမာန်
၁၆။	ဇ	ပ-သတ်	ဇေဗျူဒိမ်
၁၇။	ဇ	ဗ-သတ်	ဒြပ်
၁၈။	ဒ	ဘ-သတ်	လာဘ်
၁၉။	ဇ	မ-သတ်	အာရာမ်

အမှတ်စဉ်	အသတ်	အမည်	သာဓက
၂၀။	မ်	ယ-သတ်	အဓိပ္ပာယ်
၂၁။	ရ်	ရ-သတ်	မာရ်
၂၂။	လ်	လ-သတ်	တက္ကသိုလ်
၂၃။	ဝ်	ဝ-သတ်	သိဉ္ဇိုင်း
၂၄။	သ်	သ-သတ်	ဥပုသ်
၂၅။	ဟ်	ဟ-သတ်	သိဟ်ရာသီ
၂၆။	ဇ်	ဇ-သတ်	သိဟိဉ်

ကဗျာစီကုံးရာ၌ အသတ်ချင်း တူညီနိုင်သမျှ တူညီအောင် အားထုတ်ကြသည်။ ရှေးပညာရှိတို့သည် (န သတ်ကို န သတ် ချင်း) (မ သတ်ကို မ သတ်ချင်း) (ပ သတ်ကို ပ သတ်ချင်း) (တ သတ်ကို တ သတ်ချင်း) တူညီအောင် ဂရုပြု၍ စပ်ဆိုတတ် ကြသည်။

ယခုအခါတွင် အသတ်တူ ကာရန်များဖြင့် မရနိုင်သော အခါ အသတ်မတူ ကာရန်တို့ကို သုံးစွဲကြသည်ကိုလည်း တွေ့ ရတတ်သည်။ အသံကို ပခာနပြု၍ စပ်သောနည်းဟု မှတ်ယူရန် ဖြစ်သည်။

ယင်းသို့ အသတ်တူ၊ အသံတူမစပ်ပဲ အသံတူကို အဓိက ထား၍ စပ်ဆိုလျှင် ပညာရှိတို့ နှစ်သက်ပုံမရ။ ‘င, ဥ, န, မ၊ တ, ပ နှစ်ရပ်၊ သံတူစပ်သော်၊ ပညတ်ခေါ်ထုံး၊ စာတုံး မည်ရ’ ဟု မန်လည်ဆရာတော် မိန့်ဆိုခဲ့ဖူးသည်ကိုထောက်။

အခန်း (၄)

သံပေါက်

သံပေါက်အဓိပ္ပာယ်။ ။ အသံကို ပေါက်ရောက် ပေါ်လွင်စွာ ဖတ်ရွတ်ရသော လင်္ကာတို့အမျိုးအစား ဖြစ်သည်။ မြန်မာ ကဗျာ စတင် သင်ကြားသောအခါ “ကဗျာအစ သံပေါက်က” ဟု ဆိုရိုးရှိသည့်အတိုင်း သံပေါက်ကို ရှေးဦးစွာ သင်ကြားပေး လေ့ရှိသည်။ သံပေါက်သည် လေးလုံးစပ် လင်္ကာ ဖွဲ့နည်း၏ အခြေခံ ဖြစ်သည်။ ကဗျာဖွဲ့နည်းအမျိုးမျိုးတွင် အလွယ်ဆုံး ဖြစ်သည်။

သံပေါက်စပ်နည်းကို လွယ်လွယ်သိနိုင်ရန် “အစ လေးလုံး၊ အလယ် သုံး၊ အဆုံး ငါး ခုနစ်” ဟူ၍ မှတ်သားလေ့ရှိသည်။

ပထမ သံပေါက်စပ်နည်း (၄ - ၃ - ၂)

- (၁) အစပိုဒ်တွင် လေးလုံး ရှိရမည်။
- (၂) အလယ်တွင် သုံးလုံး ရှိရမည်။
- (၃) နောက်ဆုံးအချ်တွင် ငါးလုံး သို့မဟုတ် ခုနစ်လုံး ရှိမည်။
- (၄) ကာရန်ယူပုံမှာ ၄-၃-၂ စနစ် ဖြစ်သည်။ အစပိုဒ် လေးလုံးအနက် စတုတ္ထနေရာ၊ အလယ်ပိုဒ်သုံးလုံး အနက် တတိယနေရာ၊ နောက်ဆုံးပိုဒ် ငါးလုံး

သို့မဟုတ် ခုနစ်လုံး အနက် ဒုတိယနေရာတို့
ကာရန်ညီရမည်ဟု ဆိုလိုသည်။

နမူနာ

အစ လေးလုံး	- - - (+)
အလယ်သုံး	- - (+)
အဆုံး ငါး ခုနစ်	- (+) - - -။
	(သို့မဟုတ်)
	- (+) - - - - -။

နမူနာပြု ကဗျာများ

၁။ ဖွဲ့နွဲ့ရေးစီ	- - - (+)
ကဗျာသိ	- - (+)
မေ့ဆီ ပေးလိုက်ရာ။	- (+) - - -။
သံချိုစပ်လား	- - - (+)
တေးထပ်လား	- - (+)
မေကား မသိပါ။	- (+) - - -။
ဖတ်ကြည့်ပြန်လျှင်	- - - (+)
သစ္စာယဉ်	- - (+)
မေ့တွင် မရင်းပါ။	- (+) - - -။
ချစ်ပါကြောင်းလား	- - - (+)
မုန်းကြောင်းလား	- - (+)
မေကား မသိပါ။	- (+) - - -။

ငွေတာရီ

၂။ ရောင်ခြည်ခြောက်သွယ်
ဘဝင်ကယ်

အံ့ဖွယ် ဆယ်ရှစ်ဖြာ။

၃။ ရနံ့မပြယ်

ပန်းစံပယ်

ခက်သွယ် နှာမောင်းဖြာ။

၄။ ပျိုပျိုရွယ်ရွယ်

နှောင့်ဆွေမယ်

ချစ်ဖွယ်များသည်သာ။

၅။ မင်းဆက်ငါးသွယ်

ရှင်ဘိုမယ်

နန်းလယ်တင်သည်သာ။

၆။ ပိန်းကောလေ့ငယ်

မြစ်ပင်လယ်

အလွယ်မကူးသာ။

၇။ လဟာပြင်ကျယ်

မိုးမှာကြယ်

ပြိုင်ဆွယ်မနှုန်းရာ။

၈။ နှင်းတဖွဲဖွဲ

တပိတ်

ပေါက်လဲငုံကားကား။

၉။ မရောင်မရဲ

ဆားပျားမြဲ

အမဲတစ်နှင့်ငါး။

၁၀။ မိုးမရွာပဲ
ခက်လဲ
ခန့်ဆင်ကာထား။

၁၁။ နမ်း၍မကုံ
လှမျိုးစုံ
ပိုက်ခြုံတကွေးကွေး။

၁၂။ ချမ်း၍မလုံ
ခန်းရွှေဘုံ
တူစုံမစက်သေး။

၁၃။ ရွှေကြာပဒုံ
ပင်ဝါင်
ထုံထုံသင်းပျံ့မွှေး။

၁၄။ တိမ်ညိုပုံပုံ
မိုးအုံအုံ
ဆော်လှုံမြောက်လေညင်း။

၁၅။ မပြန်မတုံ
တပြုံးပြုံး
ချစ်တုံမပြေလျှင်း။

စိန္တကျော်သူ ဦးဩ
ကဝိလက္ခဏာသတ်ပုံ

လေ့ကျင့်ခန်း

၁။ အောက်ပါစာပိုဒ်တို့ကို သံပေါက်ကဗျာ ဖြစ်လာအောင် ဖြည့်ပါ။

(က) မြသံးကောက်ပင်
လယ်ယာပြင်
- (+) - - -။

(ခ) ညောင်းရွက်လေချို
- - (+)
မပီဝိုးတဝါး။

(ဂ) - - - (+)
ရွာသည့်မိုး
ပြည်ကျိုးအတွက်ပါ။

၂။ အောက်ပါအကြောင်းအရာတို့ကို သံပေါက်တစ်ပုဒ်စီ ဖွဲ့ပါ။

(က) တို့တောရွာ

(ခ) နံနက်ခင်း

(ဂ) ပန်းဥယျာဉ်

၃။ အောက်ပါ သံပေါက်များတွင် မှားသော နေရာများကို ပြင်ပေးပါ။

(က) သုံးလူထိပ်ပန်း
ထွတ်ကြွင့်န်း
ပွင့်လင်းကျက်သရေ။

(ခ) စာကျက်ကြပါ
ညအချိန်
သာယာကြည်နူးဖွယ်။

(ဂ) ငွေကြယ်ဖြူဖွေး
ဆုတ်လိယ
ဘယ်သူဖြစ်သနည်း။

ဒုတိယသံပေါက်စပ်နည်း (၄-၃-၁)

ဤသံပေါက်စပ်နည်းတွင် ၄-၃-၁ ကာရန်ပုံစံကို သုံး
သည်။

နမူနာ။	။န့လုံးညစ်ညမ်း	---	(+)
	လှိုက်သမ်း	---	(+)
	လမ်းကိုမသိနိုင်။	(+)	-----။

နမူနာပြု ကဗျာများ

(၁) တွင်းပြင် အိပ်ဖန်
အတန်တန်
မှန်စေရှင့် သစ္စာ။

(၂) တဖျောက်ဆိတ်ဆိတ်
မျက်စိမှိတ်
ပိတ်တုံ ဖုံးတုံ ဖွင့်။

(၃) လူပျင်း လူပြိုင်း
စိတ်မထိန်း
ဘိန်းကို စား၍ မှိုင်း။

ကဝိလက္ခဏာသတ်ပုံ

လေ့ကျင့်ခန်း

၁။ အောက်ပါတို့ကို သံပေါက်ဖြစ်အောင် ဖြည့်၍ စပ်ပါ။

(က) ငွေနှင်းပူလဲ
ဆောင်းဦးပဲ့
(+) -----။

(ခ) ကြိုတင်ပြင်ဆင်
-- (+)
သင်တို့အားထုတ်ကြ။

(ဂ) --- (+)
တို့အားထား
နွားညီနောင်နှင့်ပါ။

မှတ်ချက်။ ။ သံပေါက်စပ်နည်းအခြေခံရလျှင် ငါးလုံးချနှင့်
ဖြစ်စေ၊ ခုနစ်လုံးချနှင့်ဖြစ်စေ သင့်တော်သလို စပ်ဆိုနိုင်သည်။

အခန်း (၅)

သံချပ်

သံချပ်အဓိပ္ပာယ်

ယိမ်းချင်း၊ နတ်ချင်း၊ လှေတော်သံ စသောသီချင်းသံတို့၏ အကြား၌ ထည့်သွင်းချပ်ညှပ်၍ တိုင်ကာ ဖောက်ကာ သီဆို ရသော သီချင်းသံတို့မျိုး ဖြစ်သောကြောင့် “သံချပ်” ဟု ခေါ်သည်။

စပ်နည်း

သံချပ် ရေးစပ်ရာတွင် အတိုင်၊ အဖောက် တစ်စုံစီ ပါရမည် ဖြစ်သည်။

အတိုင်ပိုဒ်တွင် ခုနစ်လုံး ခံ၍ အဖောက်ပိုဒ်တွင် ခုနစ်လုံး ဖြစ်စေ၊ ရှစ်လုံးဖြစ်စေ အုပ်ရသည်။ ကာရန်ယူပုံစနစ်မှာ ၇-၃ သို့မဟုတ် ၇-၄ ဖြစ်သည်။

နမူနာ

အတိုင်	။	။	ဘုန်းတော်ကြီးလှိုသက်တော်ရှည်(ရှေ့)
		- - - - -	+
အဖောက်	။	။	တို့တတွေ ရေချမ်းအိုးကြီး။
		- - + - - - -	။

နမူနာပြု ကဗျာများ

- ၁။ မိုးလားကဲ့ မောင်တို့ မောင်တို့။
လေလားကဲ့ မောင်တို့ မောင်တို့။ (သံချပ်အချီ)
- ၂။ တုန်းတော်ထွန်းလို့ လေးကျန်းသာ
ရွှေမြို့အောင်ချာ နတ်ပြည်အလား။
- ၃။ ဖန်ပြာခွက်နဲ့ ကျောက်စက်ရေ
အမောပြေအောင် တိုက်ပါ့မမ။
- ၄။ ရွှေလက်ခုပ် အုပ်ကာတီး
ပျောသီးမုည့်မုည့် စားရအောင်။
- ၅။ အိုးစည်သားများ ကျက်သရေ
ကမ္ဘာသင်္ချေ ပြောလို့မဆိုး။
- ၆။ တေဇာ ဝေဖြာ ကြေငြာကျော်
မိုးပေါ် ဘိုးတော် မ တုရပ်သား။
- ၇။ ဟေးလား မောင်တို့ ဝါး။ (သံချပ်အချ)

ယခုအခါ သင်္ကြန်ပုံတွင် သံချပ်ကဗျာများ အထူးခေတ်စား
သည်။ သံချပ်ဝိုင်းများကို လူအများ ဝိုင်းအုံနားထောင်ကြ
သည်။ တိုင်းပြည်၌ ပြုပြင်စရာကိစ္စများကို ပြောင်လှောင်ရယ်
မောယင်း ဟာသဉာဏ်ပါသော အကျိုးပြုအသိပေးသံချပ်များ
ပေါ်ဆိုးကြသည်မှာ မြန်မာ့အစဉ်အလာတစ်ခု ဖြစ်ပေသည်။

လေ့ကျင့်ခန်း

၁။ သံချပ်၏ အဓိပ္ပာယ်ကို ရှင်းပြပါ။

၂။ ကျောင်းသန့်ရှင်းရေး လုပ်အား ပေးပွဲ အတွက် သံချပ် ၁၀ ပုဒ်ခန့် ရေးစပ်ပါ။

၃။ နမူနာပြု သံချပ်များ၏ ကာရန် ယူပုံ စနစ် များကို ဖော်ပြပါ။

အခန်း (၆)

လေးလုံးစပ်လင်္ကာ

လေးလုံးစပ်လင်္ကာအဓိပ္ပာယ်

လေးလုံးလျှင် တပါဒ စပ်ဆိုရသော ကဗျာအဖွဲ့ဖြစ်သည်။ လင်္ကာဆိုသည်မှာ အလင်္ကာရမှ ဆင်းသက်လာသော စကား ဖြစ်သည်။ တန်ဆာဆင်ခြင်းဟု အဓိပ္ပာယ်ရသည်။ မြန်မာ ကဗျာတွင် အသုံးအများဆုံးသော ကဗျာအဖွဲ့ဖြစ်သည်။ ပုဂံ ခေတ်မှ ယနေ့ခေတ်အထိ လေးလုံးစပ် လင်္ကာနည်းကို သုံးလေ့ ရှိသည်။

စပ်နည်း

သံပေါက်စပ်နည်းကို နားလည်လျှင် လင်္ကာစပ်နည်းကို အလိုလိုနားလည်နိုင်သည်။ လေးလုံးလျှင် တကြိမ်ဖြတ်တောက် ၍ စည်းဝါးမှန်မှန် ဖွဲ့ရသည်။ ဖွဲ့သောအခါ အောက်ပါ ပုံစံ အတိုင်း ကာရန်ယူ၍ ဖွဲ့ဆိုရသည်။

- (၁) ၄-၃-၂ နည်း
- (၂) ၄-၃-၁ နည်း
- (၃) ၄-၁ နည်း
- (၄) ၄-၂ နည်း

- (၅) ၃-၁ နည်း
- (၆) ၃-၂ နည်း

ဟူ၍ စပ်ဆိုနိုင်သည်။

အထူးမှတ်ရန်မှာ လေးလုံးစပ် လင်္ကာတွင် ၄-၃-၂ စပ်နည်းသည် အခြေခံ ဖြစ်သည်။ ထိုမှဆင့်ပွား၍ အမျိုးမျိုး ဖြာထွက်လာခြင်း ဖြစ်သည်။

အောက်ပါ နမူနာများကို ကြည့်ပါ။

- (၁) ၄-၃-၂ နည်း
 - ဘယ်တောဘယ်မြိုင် - - - (+)
 - မသိနိုင်ခဲ့ - - (+) -
 - မခိုင်စိတ်ဝမ်း - (+) - (*)
 - နေ့တိုင်းလှမ်းမျှ - - (*) - ။

- (၂) ၄-၃-၁ နည်း
 - ကဗျာမြိုင်တွင် - - - (+)
 - ပန်းလှိုင်လှိုင်ကို - - (+) -
 - သင်ခွေးလိုက (+) - - (*)
 - ခွေးပန်ကြလော့ - - (*) -
 - လှသည့်မြတ်ပန်း (*) - - (+)
 - ခိုင်လုံးလန်း၏။ - - (+) - ။

- (၃) ၄-၁ နည်း
 - ပထမရွယ် - - - (+)
 - ငယ်သော်ကတည့် (*) - - -

(၄) ၄-၂ နည်း

တသန္ဓေဓ	- - - (+)
တပေလျဉ်းလျဉ်း	- (+) - (*)
တညှဉ်းဆိုးဆိုး	- (*) - (+)
တညှိုးလျလျ	- (+) - (*)
တတလှမ်းလှမ်း	- (*) - (+)
တသမ်းဟယ်ဟယ်	- (+) - (*)
တတယ်တာတာ	- (*) - (+)
တဟာလှိုက်လှိုက်	- (+) - (*)
တရှိုက်ငင်ငင်	- (*) - (+)
တပင်ပန်းပန်း	- (+) - (*)
တဝန်းလျားလျား	- (*) - (+)

(ဤနည်းကို ရထားပြေးစပ်နည်းဟုလည်း ခေါ်သည်။)

(၅) ၃-၁ နည်း

ခုနစ်ထွေလျှင်	- - (+) -
ရေနှင့်တောင်ထပ်	(+) - - -

(၆) ၃-၂ နည်း

အောင်ချာမည်သား	- - (+) -
ရွှေပြည်ဦးစွန်း	- (+) - -

ဤစပ်နည်း(၆) မျိုးအပြင် အခြားနည်းများလည်း ရှိနိုင်ပါသေးသည်။ သို့ရာတွင် ကျယ်မည်စိုး၍ ကျောင်းသူ ကျောင်းသားများနှင့် သင့်ရုံသာ ပြလိုက်ပါသည်။

ကာရန်သုံးချက်စလုံး အသတ်လည်းညီ၊ ကာရန်လည်းညီ၍
၄-၃-၂ နည်းနှင့် စပ်ဆိုလျှင် သုံးချက်ညီစပ်နည်းဟု ရှေးက
ခေါ်ကြသည်။

နမူနာ

နုထွားထုတ်ထုတ်
ရေမှလွတ်သည်
ခေညွတ်ကြာတိမ်း။

၄-၁ နည်းဖြင့် စပ်ဆိုလျှင် ဦးတိုက်စပ်နည်းဟု ရှေးက
ခေါ်ကြသည်။

နမူနာ

သကြန်နှစ်ဆန်း
ပန်းကကံကော်

၄-၂ နည်းဖြင့် စပ်ဆိုလျှင် ဖြစ်စေ၊ ၃-၂ နည်းဖြင့်
စပ်ဆိုလျှင်ဖြစ်စေ ကာရန်တူ စပ်ဆိုလျှင် ဘီလူးရယ်စပ်နည်းဟု
ရှေးက ခေါ်ကြသည်။

နမူနာ

- (က) သည်တွင်ရွှေမြို့
သည်သို့စေတီ
- (ခ) ပေါ်နှေလလျှင်
တောင်ကခြံမိပူး

လင်္ကာတစ်ပုဒ်တွင် စပ်နည်းအမျိုးမျိုးရောနှော၍ စပ်ဆိုနိုင်
သည်။ အကြောင်းအရာနှင့်လိုက်ဖက်အောင် စပ်နည်းတစ်မျိုး

တည်းကို ဖြစ်စေ၊ နှစ်မျိုး သုံးမျိုးကို ဖြစ်စေ ရောနှော၍ စပ်ဆို
ကြသည်။ ထိုကာရန်အစပ်တို့ကို သိနားလည်အောင် အားထုတ်
ကြရာသည်။

လင်္ကာအချပိုဒ်များ

လင်္ကာ၏ အဆုံးသတ်အချပိုဒ်တွင် လေးလုံးဖြင့် ချထား
သည်လည်း ရှိသည်။ ခုနစ်လုံးဖြင့် ချထားသည်လည်း ရှိသည်။
ခုနစ်လုံး အချပိုဒ် နည်းကို ခိုင်ညွတ်ခက်ဖြာချနည်း ဟု ခေါ်ကြ
သည်။

လေးလုံးချနည်း

သခင်မုန်ကို
ချန်ဘိစင်စစ်၊ အပြစ်မဲ့ရေး
ခွင့်လျှင်ပေး၏။ သွေးသည်အနိစ္စာ
ငါ့ခန္ဓာတည့်။

ခုနစ်လုံးချနည်း

- (က) ရွှေကြာနေဝယ်
လှမ်းသောနှယ်သို့
ညှိုးငယ်တသမ်းသမ်းတကား။
- (ခ) ရှင်နှောင်းရှို့တူ
သားထေးလှကို
မိဘငါတို့ ကျေးမည်ဖို့။

နမူနာပြု ကဗျာများ

၁။ မြကန်သာ
 တောင်ကျချောင်းတေး၊ ရေဝင်ပြေးလှည့်
 ရေအေးကြည်စွာ၊ ကန်ပိုင်မာလျက်
 ကြာပေါင်းထုံထုံ၊ ငှက်မျိုးစုံသည်
 ဘုံဝတီ သာ၊ နန္ဒာပေလော
 တစဟတော။

၂။ သိုးကလေး
 ပယုဒနတ်တောင်
 အခေါင်မြင့်ဖျား၊ စုံတောပြား၌
 နံ့ရှားကြိုင်လွင့်၊ ခါတန်ပွင့်သည်
 ရွှေနှင့်ယိုးမှား၊ ပန်းစကား။

သိုးကလေး
 စကားပင်နှင့်
 နှိုင်းတင်နှိုးသည်၊ ရဲမျိုးသမီး
 မောင်ကြီးနုမ၊ ညက်လှပြာစင်
 မယ့်သည်ပင်သည် ခရီးသား။

သိုးကလေး
 မြိတ်လတ်စုလှည်း*
 အငယ်တည်းက၊ ကျမ်းဝင်ကြသည်
 မွေးဖတူရင်း၊ မျိုးသည်မင်းနှင့်
 ချစ်ခြင်းစုရုံး၊ သက်ထက်ဆုံးသည်
 နှလုံးမခြား၊ စောင့်တရား။

ဆွေမိမင်း
 မျက်သုတ်နီစင်
 ရထည်းဖျင်နှင့်၊ ကျိုင်းစင်မြဝါ
 မတ်ကြီးလျာကို
 မယ်သာကြိုက်မိ၊ တုမရှိ။

၃။ သံဝေဂလင်္ကာ

- အသက်စည်းစိမ်၊ ခန္ဓာအိမ်ကား၊ တိမ်တခဲနက်၊
 ကြည့်ယင်းပျက်သို့၊ မျက်စိအောက်တွင်၊ ပျောက်
 လွင့်စဉ်၍၊ သင်္ခါရစက်၊ သူပိုင်နက်၌၊ သွက်သွက်
 လည်ကာ၊ ပါရရှာသည်၊ ခန္ဓာအနိစ္စပါတကား။

ဘုံနန်းတိုက်အိမ်၊ သူစည်းစိမ်နှင့်၊ ဂုဏ်သိရ်မောက်
 ဖြိုး၊ ဘုန်းတန်ခိုးလည်း၊ မိုးသို့ချုန်းစေ၊ ပညာတွေ
 လည်း၊ တောင်မြေတရှိ၊ စွမ်းသတ္တိလည်း၊ မိဂရာဇာ၊
 သို့ဖြစ်ပါလည်း၊ သင်္ခါရမင်း၊ သူခြေရင်း၌၊ ခေ့စင်း
 မာန်ချိုး၊ ဦးညွတ်လျှိုးသည်၊ ဘုန်းမျိုးမကယ်နိုင်
 ပါတကား။

- ပုဂ္ဂိုလ်တွင်မည်၊ ခေါ်ကြသည်ကား၊ ဖွေနည်ရင်း
 မြစ်၊ ရှာ၍စစ်သော်၊ ဖြစ်လျှင်ပျက်ငြား၊ ခန္ဓာ
 ငါးတည့်၊ တရားထင်မှု၊ မူရင်းရှုကာ၊ နှစ်ခုကေန်၊
 ရုပ်နှင့်နာမ်တည့်၊ ဖောက်ပြန်တတ်လှ၊ သင်္ခါရမို့၊
 နိစ္စခိုင်ကျည်၊ မြဲမတည်သည်၊ ပျက်မည်မုချပါ
 တကား။

လယ်တီပဏ္ဍိတ ဦးမောင်ကြီး

- ၄။ သူတည်းတယောက်၊ ကောင်းဖို့ရောက်မှု၊ သူ
တယောက်မှာ၊ ပျက်လင့်ကာသာ၊ ဓမ္မတာတည့်။
- ရွှေအိမ်နန်းနှင့်၊ ကြငှန်းလည်းခံ၊ မတ်ပေါင်းရံလျက်၊
ပျော်စံရိပ်ငြိမ်၊ စည်းစိမ်မကွာ၊ မင်းချမ်းသာကား၊
သမုဒ္ဒရာ၊ ရေမျက်နှာထက်၊ ခဏတက်သည့်၊ ရေ
ပွက်ပမာ၊ တသက်လျာတည့်။
- ကြင်နာသနား၊ ငါ့အားမသတ်၊ ယခုလွတ်လည်း၊
မလွတ်ကြမ္မာ၊ လူတကာတို့၊ ခန္ဓာခိုင်ကျည်၊ အတည်
မမြဲ၊ ဖောက်လွဲတတ်သည်၊ မချွတ်စသာ၊ သတ္တဝါ
တည့်။
- ရှိခိုးကော်ရော်၊ ပူဇော်အကျွန်၊ ပန်ခဲတုံ၏၊ ခိုက်ကြံ
ဝိပါက်၊ သံသာစက်၌၊ ကြိုက်လတ်တုန်မှု၊ တုံ့မယူလို၊
ကြည်ညိုစိတ်သန်၊ သခင်မွန်ကို၊ ချန်ဘိစင်စစ်၊
အပြစ်မဲ့ရေး၊ ခွင့်လျှင်ပေး၏၊ သွေးသည်အနိစ္စာ၊
ငါ့ခန္ဓာတည့်။

အနန္တသုရိယ

လောကျင့်ခန်း

- ၁။ လေးလုံးစပ်လင်္ကာ၏ အဓိပ္ပာယ်ကို ရှင်းပြပါ။
- ၂။ ၄-၂ စပ်နည်းခေါ် ရထားပြေးစပ်နည်းကို ကဗျာနမူနာ
ပြု၍ ရှင်းပြပါ။

၃။ အောက်ပါအကြောင်းအရာတို့ကို လင်္ကာတို့များ ဖွဲ့ပါ။

- (က) ကျောင်းသာယာ
- (ခ) လူငယ်အားမာန်
- (ဂ) မိုးဦးရွှေခင်း

၄။ အောက်ပါလင်္ကာတွင် ကာရန်များကို ရှာ၍ ကာရန်ယူပုံ စနစ်ကိုပါ ဖော်ပြပါ။

ရွှေအိမ်နန်းနှင့်၊ ကြငှန်းလည်းခံ
မတ်ပေါင်းရံလျက်၊ ပျော်စံရိပ်ငြိမ်
စည်းစိမ်မကွာ၊ မင်းချမ်းသာကား
သမုဒ္ဒရာ၊ ရေမျက်နှာထက်
ခဏတက်သည့်၊ ရေပွက်ပမာ
တသက်လျာတည့်။ ။

၅။ အောက်ပါလင်္ကာတွင် လိုနေသော ကာရန်များကို ဖြည့်၍ ဖွဲ့ပါ။

- (က) ကျန်းအပိုင်း-
တိုင်းအတည်-
ပြည်အစို-
မြို့အခန်း-
နန်းအသီး-
ထီးအဆူ-

- (ခ) နေ့ဦးကာလ
မြူမန် - ရှိ
မိုင်း - ၀၀၀၀
လွမ်းဖယ် - တည့်။

(ဂ) ဝင်းဝင်းဝါဝါ
 ပန်းမာ - သည်
 သင်းကာမေ -
 ရန်ချလျက်
 - တကာကို
 ကြည်စေလိမ့်။

၆။ အောက်ပါလင်္ကာစပ်နည်းတို့ကို ရှေးက မည်သို့ခေါ်ကြသနည်း။

- (က) အသတ်တူ အသံတူ ၄-၃-၂ စပ်နည်း
- (ခ) ၄-၁ စပ်နည်း
- (ဂ) ၃-၂ စပ်နည်း

၇။ သင်ရရှိသော လင်္ကာတစ်ပုဒ်ကို ရေး၍ မည်သည့်ကာလ ယူပုံစနစ်ဖြင့် စပ်ထားသည်ကို ဖော်ပြပါ။

အခန်း (၇)

ရတု

ရတုအဓိပ္ပာယ်

ရတုဆိုသည်မှာ သဘင်၊ အခမ်းအနား၊ အခြေအနေဟူ၍ အဓိပ္ပာယ်ရှိသော မြန်မာစကား ဖြစ်သည်။ အချို့က သက္ကတဘာသာ “ရိတု” မှ ဆင်းသက်၍ ရတုဖြစ်လာသည်ဟု မိန့်ဆိုကြသည်။ ရိတုဟူသော သက္ကတစကားသည် အခါရာသီဟု အဓိပ္ပာယ်ရသည်။

ရတုစပ်နည်း

ရတုစပ်နည်းမှာ လင်္ကာစပ်နည်းကဲ့သို့ပင် ဖြစ်သည်။ ၄-၃-၂ နည်း၊ ၄-၃-၁ နည်း၊ ၄-၁ နည်းစသော စပ်နည်းတို့ဖြင့် ကာရန်ယူရသည်။ သို့ရာတွင် အပိုဒ်အရေအတွက် ကိုလိုက်၍ ရတုအမျိုးအစား သုံးမျိုးခွဲထားသည်။

- (၁) ကောပိုဒ်ရတု
 - (၂) ပိုဒ်စုံ ရတု
 - (၃) အဖြည့်ခံ ရတု
- ဟူ၍ဖြစ်သည်။

(၁) ကေပိဒ် ရတု

တစ်ပိုဒ်တည်းသာရေးစပ်သော ရတုကို ကေပိဒ်ရတု ဟုခေါ်သည်။ စပ်နည်းမှာ လင်္ကာစပ်နည်းအတိုင်းဖြစ်၍ ရတုချရာတွင် ခိုင်ညွတ်ခက်ဖြာချနည်းခေါ် ခုနစ်လုံးချနည်းကို အသုံးများသည်။

ကုန်းဘောင်ခေတ်ဦး စာဆို လင်္ကာသုန္ဒရ အမတ်ကြီး၏ “အဆိုင်ဆိုင်လျှင်” အစချီ မဲဇာသစ်တောဘွဲ့ ကေပိဒ်ရတုကို ကြည့်ပါ။ အပိုဒ်တစ်ပိုဒ်တည်းဖြင့် မဲဇာသစ်တော၏ သဘောသရုပ်ကို ပေါ်လွင်အောင် ခြုံငုံဖွဲ့ဆိုထားသည်ကို တွေ့နိုင်ပါသည်။

“အဆိုင်ဆိုင်လျှင်၊ တောမြိုင်လည်လှည့်၊ ကမ်းလုံးပြည့်မျှ၊ ရှုကြည့်လေရာ၊ ကြောက်ဖွယ်သာတည့်၊ ပြာပြာလှလှ၊ မှိုင်းပျမှောင်မှောင်၊ တောနှင့်တောင်လည်း၊ တိမ်တောင်မှိုးရို၊ ထွေးယှက်ငြိမျှ၊ လှမ်းမိစဖွယ်၊ ကောင်းကင်လယ်၌၊ တောင်လယ်တောင်ထိပ်၊ မိုးညိုရိပ်နှင့်၊ တိမ်လိပ်ဆော်ညွှန်း၊ စ၍ထွန်းသည်၊ နေဝန်းပေါ်လွယ်ချင်ဘိသည်။”

(၂) ပိုဒ်စုံ ရတု

ရတုတွင် သုံးပိုဒ်လျှင် တစ်စုံဟု ခေါ်သည်ဖြစ်ရာ သုံးပိုဒ်ဖွဲ့ဆိုလျှင် ပိုဒ်စုံရတု ဟု ခေါ်ဆိုကြသည်။ ထူးခြားသည်မှာ အပိုဒ်တိုင်း၌ အချီကာရန်ချင်း၊ အချာကာရန်ချင်း ညီညွတ်ရခြင်း ဖြစ်သည်။

ဤတွင် စာဆိုလက်ဝဲသုန္ဒရအမတ်ကြီး၏ “မဲဇာတောင်ခြေ” အစချီ ပိုဒ်စုံရတုကိုပင် သာဓက ပြပါမည်။ အမတ်ကြီးသည် မဲဇာသစ်တော၏ သဘောသရုပ်နှင့် မိမိ၏ဘဝခံစားချက်တို့ကို ရတုသုံးပိုဒ်ဖြင့် ပေါ်လွင်အောင် ဖွဲ့ဆိုထားသည်ကို တွေ့မြင်နိုင်ပါသည်။

ပထမပိုဒ်တွင် “မဲဇာတောင်ခြေ” အစချီသည်။ ဒုတိယပိုဒ်တွင် “သဲသာသောင်မြေ” အစချီသည်။ တတိယပိုဒ်တွင် “ပွဲခါညောင်ရေ” ဟု အစချီသည်။ ရတုကို အဆုံးသတ်ရာတွင် အချကာရန်ချင်း တူညီရသည်ကို ကြည့်ပါဦး။

ပထမပိုဒ်တွင် “ရွှေပြည်ဌာန ဝေးသောကြောင့်” ဟု ချသည်။

ဒုတိယပိုဒ်တွင် “လေပြည်လာက အေးသောကြောင့်” ဟု ချသည်။

တတိယပိုဒ်တွင် “နေခြည်ဖြာမှ နွေးသောကြောင့်” ဟု ချသည်။

များသောအားဖြင့် ရတုတွင် အချီညီ အချညီခြင်းသည် အဓိကဖြစ်သည်။

အဖြည့်ခံ ရတု

အဖြည့်ခံ ရတုဆိုသည်မှာ စာဆိုတစ်ဦးက အချီညီ အချညီ ရတုနှစ်ပိုဒ်ကိုသာလျှင် ရေးဖွဲ့ထားသော ရတုမျိုး ဖြစ်သည်။ နောက်နှောင်း ပညာရှိတို့ ဖြည့်လိုလျှင် ဖြည့်ကြလော့ဟူ၍ တတိယပိုဒ်ကို အဖြည့်ခံရန် ကွက်လပ်ချန်ခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်။

စာဆိုအချင်းချင်း ဉာဏ်ကစားသော ရတု၊ စိန်ခေါ်သော ရတု
ဟု ဆိုနိုင်ပေသည်။ အောက်ပါပုံစံကို ကြည့်ပါ။

ညိုညိုပြာပြာ၊ ဆင်းပြင်လျှာမူ
ပြစ်မှာမစက်၊ ဆယ်နှစ်သက်က
ချောညက်ညတ်သွယ်၊ နတ်နှင့်ဆွယ်၍
ရွယ်လည်းရွယ်ပျို၊ ညိုလည်းညိုဝင်း
ဖြူရှင်းရောရ၊ နောင်သက်စုကို
နှိုင်းရှုချေမူ၊ ထွားပြာဖြူသည်
မတူ၏သို့ တူ၏သို့။

မိမိအာကာ၊ မိုးဒေဝါလျှင်
ဗယ်ညာတောင်မြောက်၊ လေပြည်လှောက်၍
ဖွိုးဖြောက်ရိုးရဲ၊ လျှပ်ပန်းကြဲလျက်
မစည်းညင်း၊ ကျူးတည့်လျှင်း၍
ပဝင်းလှည့်လို၊ လှမ်းစိမ့်ဆိုသို့
လေချိုပေါင်းညီ၊ ရိုးစုပြီမှ
မယ့်ဆီတူရွ၊ သည်မိုးဖြူသည်
ကလူ၏သို့ မြူ၏သို့။

အထက်ပါ ရတုကို စာဆိုတော် နဝဒေးက နှစ်ပိုဒ်မျှသာ
ရေး၍ အဖြည့်ခံ ရတုအဖြစ် ဖွဲ့ခဲ့သည်။ နဝဒေး ကွက်လပ်
ချန်ထားသော တတိယပိုဒ်ကို ရှင်သူရဲက အောက်ပါအတိုင်း
ဖြည့်၍ ဆိုခဲ့သည်။

သို့သို့သာသာ၊ မယ့်နေရာသို့
အာကာမှိုင်းဝေ၊ နေတိုင်းစေက

သက်ဝေမြဲ၊ သူရဲကြောင့်သာ
 လမ်းဗျာပါမ၊ တိမ်ပြာမကွက်
 တိမ်နက်မည်းမှို၊ တိမ်ခြေညိုနှင့်
 ထပ်ပို့မစဲ၊ ရွာသွန်းကြဲက
 ပုလဲပမာ၊ ဆင်းကလျာလျှင်
 သစ္စာမြဲတူ၊ တလျက်ရွာသည်
 မဖြူ၏သို့ ဖြူ၏သို့။ ။

ရှင်သူရဲ

ရတုလောကတွင် နဝဒေ၊ နတ်ရှင်နောင်၊ လှော်ကားသုံး
 ထောင်မှူး၊ ဇေယျရန္တမိတ်၊ ရှင်သံခါ၊ စိန္တကျော်သူ၊ လက်ဝဲ
 သုန္ဒရ စသော ပုဂ္ဂိုလ်များ ထင်ရှားခဲ့သည်ဖြစ်ရာ ရှေးက ရတု
 အမျိုးမျိုးကို ရှာဖွေလေ့ကျက်စေလိုပါသည်။

ရတုအမျိုးမျိုးအနက် ထူးခြားဆန်းသစ်သော ရတုတစ်
 ပုဒ်ကို ဖော်ပြလိုသည်။ ထိုရတုမှာ အခြားရတုများနှင့်မတူ၊
 တမူထူးခြားသည်။ ပိုးတောင့်တများ လမ်းသွားသောအခါ
 ကိုယ်ကာယသည် တွန့်ချည် လိမ်ချည်၊ ပိန်ချည် ဖောင်းချည်
 တလျှည့်စီရိုတတ်သကဲ့သို့ လေးလုံးတစ်ပါဒ၊ ငါးလုံးတစ်ပါဒ တစ်
 လျှည့်စီစပ်ဆိုရသောရတုမျိုး ဖြစ်သည်။ ထိုရတုမျိုးကိုတောင့်တဲ
 တွန့်ရတု ဟု ခေါ်ကြသည်။ ရှင်မဟာရဋ္ဌသာရ၏ “ဝဏ္ဏပဘာ”
 ချီ တောင့်တဲတွန့်ရတုကို ပုံစံအဖြစ် လေ့လာကြည့်ပါ။

“ဝဏ္ဏပဘာ၊ ကလျာဖူးစသစ်၊ ပျိုမျစ်မျစ်လျှင်၊ ကျစ်
 လျစ်တင့်စံပယ်၊ လှမျိုးကြွယ်သား၊ ဆံသွယ်မြမြိတ်စို့၊ ဆင်း
 ရောင်ပျိုကို၊ နတ်တို့ဆင်ထိုက်တန်၊ ဆင်းစုံကြန်တည့်၊ အလွန်

ရပေခက်၊ ဖြူမြိတ်ရွက်နှင့်၊ လက်လက်မြရောင်ပြေး၊ ရွှေရည်
 ရေးသို့၊ ပျံ့မွှေးရွှေအင်္ကျီ၊ ရွှေထဘီနှင့်၊ မျက်စိရွှေနားတောင်း၊
 နွဲ့နွဲ့နောင်းမှု၊ ရောင်မောင်းကုမ်းရည်သွား၊ သက်တင်လားသို့၊
 လက်ဖျားဒန်းနီရောင်၊ လှတန်ဆောင်မှု၊ မျက်တောင်ကော့
 ညွတ်သေး၊ စုတ်ဖြင့်ရေးသို့၊ ကြိုင်အေးကတိုးရည်၊ ထုံမျိုး
 ချည်၍၊ နတ်ပြည်မိုးသူလာ၊ ပျံ့သက်လာသို့၊ ရှုသာတင့်စနိုး၊
 လှခေါင်မိုး၍၊ ပြစ်မျိုးမဲ့မသင်၊ နတ်ရုပ်သွင်သို့၊ ဖြူစင်ထွန်း
 ရောင်ဝင်း၊ လှမွန်ကင်းကို၊ ညခင်းဆည်းဆာတွင်၊ ကျွန်ုပ်မြင်
 သည်၊ ရယ်ရွှင်ပိုးတို့ မပိုးတို့။

ဒေဝစွရာ၊ ပြင်လျာတင့်ဆင်းရောင်၊ ရွှေကြက်တောင်
 ဝယ်၊ လှခေါင်တင့်မျိုးလှတ်၊ ဆယ့်နှစ်ပတ်လျှင်၊ ရစ်ပတ်
 ခြူးမြှောင်စီ၊ ရွှေထဘီနှင့်၊ အာနိသိန်းတန်မျိုး၊ ရွှေခါးကြိုးလည်း၊
 စံမျိုးနေတိုင်းပင်၊ အမြဲဆင်၍၊ ကျန်းတွင်ဇမ္ဗူလုံး၊ ပြိုင်တိုင်း
 ရှုံးသည်၊ ပြစ်လုံးကင်းဝေးစွာ၊ မိုးသူလာသို့၊ ဆည်းဆာညရီတွင်၊
 ကျွန်ုပ်မြင်သည်၊ ရွှေရင်ဖုံးတို့ မဖုံးတို့။

ပဉ္စကလျာ၊ ညိုပြာတင့်ဆင်းရောင်၊ ရွှေကြက်တောင်ဝယ်၊
 ဖြူရောင်ရထည်းဆွ၊ သွယ်ခွေချ၍၊ ထွန်းပကိုယ်ရောင်ဝင်း၊
 ပြာနွဲ့ရှင်းမှု၊ ပျံ့ရှင်းနံ့သာပျောင်း၊ မမွှေးတောင်းတည့်၊ တင့်
 ကြောင်းမွှေးစံပယ်၊ ရှုချင်ဖွယ်တီ၊ နိကာယ်ဆင်းရောင်မြေ၊
 ဆယ့်နှစ်စေ့ကို၊ ကြံရွှေသံရည်ထင်၊ မြင့်ကြာတင်ခဲ၊ ပြင်အင်
 နတ်နှင့်လျော၊ ပြာနွဲ့ချောလျှင်၊ တင့်မောလွန်ကျစ်လျစ်၊
 စုလည်းသစ်နှင့်၊ ပြေပြစ်ဆင့်ဆုံဆည်း၊ မိညက်ကြည်းသည်၊
 စုလည်းထုံးတို့ မထုံးတို့။”

ရှင်မဟာရဋ္ဌသာရ

မြန်မာစာပေသမိုင်းတွင် ရတုအမျိုးမျိုး ထွန်းကားခဲ့သည်။ ရတုချီနည်းများကို စာဆိုတို့ စိတ်ကူးဉာဏ်အမျိုးမျိုး ကွန့်မြူးခဲ့ကြသည်။ ရတုချနည်းများမှာလည်း အမျိုးမျိုး ထွေပြားခဲ့ကြသည်။ “ရတုချဖွယ်၊ အသွယ်သွယ်၊ ခြောက်ဆယ်ကြိယာ” ဟူ၍ပင် စိန္တကျော်သုဦးဩ က ကဝိလက္ခဏာ သတ်ပုံကျမ်းတွင် ဆိုခဲ့သည် မဟုတ်ပါလော။

ရတုချဖွယ်ကြိယာ (၆၀)

လျှင်	လျှင်း	မူကား	ဝယ်	သား	တမင့်
ချိမ်	ဖြင့်	တွင်	၏	ပိမ့်	လှည့်
မည်	အံ့	လော	တုံ	မံ့(တည့်)	သော်
ခံ့	ဘူး	သော	မူ လော	ရကား	မူ
အား	မှ	က	လိမ့်စွ	တံ့	လည်း
တိ	တည်း	ချည်း	ဟူ	ခံ့	နည်း
နှိုက်	လျက်	ကြောင့်	ထက်	မံ့	လည်
စံ့	သည်	စိမ့်	နှင့်	တံ့	လင်
တည့်	တော့	ကား	လော့	၍	သို့
မျှ	တို့	ငှာ	ရှင်	တမ့်	(နှင့်)ကို

အထက်ပါကြိယာ (၆၀) သည် ရတုချရာတွင် အသုံးပြုလေ့ရှိသော ကြိယာများပင် ဖြစ်သည်။ ယခုအခါတွင် ရတုအရေးအသား နည်းပါးလာခဲ့ပြီ။ သို့ရာတွင် အချို့ ခေတ်သစ် စာဆိုတို့သည် ရတုငယ်များ ရေးဖွဲ့ကြသေးသည်။ ကြိယာ

အချမှားကိုလည်း တစ်မျိုးတစ်ဖုံ တီထွင်ဆန်းသစ်၍ ရေးဖွဲ့
 တတ်ကြသေးသည်။ ကဗျာစာဆိုသည် တီထွင်သူ၊ စိတ်ကူး
 ဉာဏ် ထက်မြက်သူဖြစ်လေရာ ရေးရိုးရေးစဉ် သမားစဉ်ကို
 ကျွမ်းကျင် နိုင်နင်းပြီဆိုလျှင် အသစ်တီထွင် ဖန်တီးနိုင်ခွင့်ရှိ
 ကြောင်း သတိပြုရန် ဖြစ်သည်။

နမူနာပြု ကဗျာများ

၁။ နှစ်ကူးလည်၍၊ မိုးစည်ပျံ့ပျူး၊ ဆော်ခိုက်ကျူးက၊ အထူး
 တလည်၊ တဆန်းမည်သည်၊ တို့ပြည်ပြုဗွာ၊ အရွှေမှာနှင်း၊
 ဘာသာမတူ၊ ရခိုင်မူကား၊ လူလည်းတထွေ၊ ရေလည်း
 တခြား၊ ဖျားလည်းတက်သက်၊ ကြောက်မက်ချင်ဖွယ်၊
 ပင်လယ်ချောင်းမြောင်း၊ မကြီးတောင်းတည့်၊ ဆောင်း
 ဆောင်းဆိုင်းဆိုင်း၊ ပြိုင်းရရိုင်းတိ၊ မိုင်းမိုင်းအုပ်ထွေ၊
 ဝေဝေမိုမိုညိုရရိုနှင့်၊ မြသူရှိမ်းရှိမ်း၊ ခပ်သိမ်းတောတောင်၊
 ကုန်အောင်ပတ်ကုံး၊ မြော်မဆုံးသည်၊ နှလုံးများဖွယ်
 ရှိလှ၏။

- ထစ်ကျူးမြည်၍၊ တိမ်ခြည်မမြင်၊ ထက်ကောင်းကင်က၊
 သို့ပင်မနေ၊ နေ့တိုင်းစေ့သော်၊ လွမ်းထွေများဖွယ်၊ အသွယ်
 သွယ်လျှင်၊ ငယ်ရွယ်အစစ်၊ အောက်မေ့လစ်က၊ မနှစ်
 မရှား၊ ကျွန်းထင်းပါးသို့၊ ကေးထက်မြက်၊ ညီပေလျက်
 ဟု၊ စိုက်စက်လည်းခေါ်၊ ကျော်သည်ဝေးနည်း၊ ဘုရား
 ကြီးက၊ ဖြင်ညီးကုန်အောင်၊ ရွှေတောင်ရှင်ချစ်၊ မေ့နှစ်
 ပည်းဖြင်၊ မြို့လယ်တွင်၌၊ ဘုရင်စေတီ၊ အညီသင့်လျော်၊
 အရာတော်ကို၊ မနော်မျက်ရှု၊ ကြေးမုံပြု၍၊ ကောင်းမှု

လည်းပား၊ ကံသုံးပါးဖြင့်၊ စကားနှစ်ပင်၊ ပူဇော်တင်၍၊
စိတ်ရှင်ကြည်ဆုံး၊ သီတင်းသုံးသည်၊ အဆုံးဖျားဝယ်
ငြိလှ၏။

ရှစ်ဦးတည်၍၊ ရွှေပြည်ရွှေနန်း၊ ရွှေဘုံကျန်းဝယ်၊ မော်ကွန်း
ထားလှည့်၊ ငုံးစုံပြည့်သား၊ ဆီတည့်လက်ယာ၊ နေထွက်
ရာက၊ ကမ္ဘာစဉ်တိုင်း၊ တုဖက်နှိုင်းသား၊ စစ်ကိုင်းပင်းယ၊
အဝမင်းဝံ၊ ပုဂံအကြေ၊ သရေခေတ္တရာ၊ ထိုရပ်မှာကား၊
သို့ခါအလို၊ ဝါဆိုမိုးလ၊ ရောက်လကလျှင်၊ တုပစီရင်၊
မြတ်ဆံ့ရှင်ဝယ်၊ သဘင်ပွဲကြီး၊ အဖြီးဖြီးတည့်၊ ဆီမီးမဆုံး၊
သီတင်းသုံး၍၊ နေလုံးမချာ၊ တရားနာမှ၊ သဒ္ဓါမြတ်လေး၊
ဆွမ်းလုပ်ကျွေး၍၊ အရေးတခြား၊ တပါးသည်မှာ၊ ကြမ္မာ
လည်းဆော်၊ မပျော်နှလုံး၊ မရှင်ပြုံးသည်၊ ဖခုံးပါးဝယ်
ထိလှ၏။

ရှင်တေဇောသာရ

၂။ တင့်လှပေဟန်၊ ဘက်မရန်တည့်၊ ခြောက်တန်နတ်ရွာ၊
ဘုံကလာသို့၊ ပြာပြာလတ်လတ်၊ မှတ်မှတ်ညက်ညက်၊
ဝင်းလက်ရောင်ရွှေ၊ အခေါင်ပေတည့်၊ တောင်နေနတ်ဟန်၊
မြတ်သစ်ကြန့်နှင့်၊ ပန်းမန်ရေးချေ၊ ထုံးနေမကြော၊ ပတ်
လျောဆံ့ကြာ၊ ကျတိုင်းသာလျှင်၊ ရွှေဝါပိတ်ရှင်း၊ ထည်
ချင်းစံပယ်၊ နံ့ကြွယ်လှိုင်ကြူ၊ မဉ္ဇူမျက်မည်း၊ ပေါ်ထပ်
စည်းနှင့်၊ မရည်းမထင်၊ ဖြုတ်ခြည်းမြင်က၊ နတ်ပင်ယိုးမှား၊
ဝိုးဝါးတေးချွတ်၊ စိတ်လုံးညွတ်သည်၊ ဘုံထွတ်နန်းတောင်
နေတို့လော။

- ရင့်မျှရွှေကြန်၊ ရွက်မပွန်တည့်၊ ဝါစွန်နီမောင်း၊ ပင်တိုင်း
 ပြောင်းက၊ သက်ပေါင်းထင်ယံ၊ လှန်တိုလည်း၊ ပန်းစုံရော
 ရှက်၊ ထုံးမြရွက်နှင့်၊ လိုက်ဖက်တင့်မှတ်၊ ကိုယ်ဝတ်တော်မှာ၊
 မလ္လာရနံ၊ မွေးပျံ့ကြိုင်ရှင်း၊ ပယင်းရွှေရည်၊ ပွတ်လဲကြည်သို့၊
 မြရည်ကြောစိမ်း၊ လဲ့လဲ့ရွှိမ်းမျှ၊ ခပ်သိမ်းကလျာ၊ ရှုဖွယ်
 သာလျှင်၊ သိင်္ဂါလှံတောက်၊ လက်ကောက်လက်ကျပ်၊ နေည်
 လျှပ်ဆံကျင်၊ မျှမဆင်လည်း၊ တိုင်းပင်ထင်မှတ်၊ လှခေါင်
 ထွတ်သည်၊ ကြာနတ်တန်ဆောင်ပေတို့လော။

- ဆင့်ချစေ့သွန်၊ ရက်မချန်တည့်၊ ယုဂန်အလုံး၊ မြရည်
 ဖုံးသား၊ လှဆုံးတင့်နေ၊ ထုံသရေလည်း၊ ထေထေကြည့်
 တိုင်း၊ ပြစ်မျိုးရှိုင်းသည်၊ စံခိုင်းလှော်သစ်၊ ရွှေနှယ်နစ်မျှ၊
 တင်ပြစ်မစက်၊ လဲ့လဲ့ညက်ကို၊ ထက်နတ်ဘုံနေ၊ ခုသာ
 ကြေသို့၊ တင့်နေရှုမြော်၊ အကျော်ပျံ့မွန်း၊ ဝင်းငြိမ်ရွန်းကို၊
 တောင်တန်းနေလော၊ နတ်ပေလောဟု၊ တွေးတောချေမိ၊
 တပ်မသိခွဲ၊ မြင်မိဖြုတ်ခြည်း၊ မျှော်ကတည်းက၊ အူသည်းစုံ
 ညွတ်၊ သက်လုံးပြတ်သည်၊ လှံပတ်ထွန်းရောင်ဝေတို့လော။
 နတ်ရှင်နောင်

၃။ မြမြမြွေရှု၊ ဆီးသေးမိုးဖြူ၊ မြူလည်းကြွလင့်၊ မပွင့်နေ
 ခြည်၊ မကြည်ကောင်းကင်၊ ထက်ခွင်အံ့ပျံ၊ ငြိမ်မျှကိုယ်
 တွင်း၊ ဆီးနှင်းကျရွှမ်း၊ ချမ်းတို့စုလည်း၊ ရင့်မျှကြာညောင်း၊
 တပေါင်းရက်ကျူး၊ မပူးရက်လေ၊ ဟေမရာသီ၊ နာရီပွား
 တိုး၊ သောက်မိုးညဉ့်ရွည်၊ ဆောင်းခါလည်သည်၊ ချမ်းသည်
 သူ့အဟန်တကား။

- ရွှေကူး၍၊ မွှေးမွှေးပျပျ၊ ရဲရဲလှသား၊ ခိုင်မြဲပွင့်ဖူး၊ ဆောင်း
 ပန်းဦးလျှင်၊ အထူးသူနှင့်၊ မတင့်လေရာ၊ မယ်နှင့်သာလျှင်၊
 ကြမ္မာဖန်ဆင့်၊ ရည်၍ပွင့်သား၊ သခင်ပန်ဖို့၊ စီရင်ပို၍၊
 စိမ်းညို ရှက်ထပ်၊ ခြယ်လှုပ်ထွားထွား၊ တခြား ထူးထွေ၊
 ညာတံခြေဝယ်၊ ငုံ့ပြေချုပ်ငန်း၊ တဆန်းထူးလည်၊ ပန်းရွှေ
 ရည်သည်၊ ကျမ်းသည်သူအမှန်တကား။

- ပျပျမွှေး၍၊ ပိုက်ထူးရင်ငွေ၊ တူစက်လေ့ကို၊ အောက်မေ့
 မြင်ယောင်၊ ရှင့်မောင်ခေါ်တမ်း၊ ဖော်ငယ်ကျမ်းနှင့်၊
 အလွမ်းရှည်မြင့်၊ ကြာသည်နှင့်သော်၊ ထပ်ဆင့်ဗျာပါ၊
 မပျော်စွာ၍၊ အခါသရစ်၊ ဆောင်းမျိုးနှစ်လည်း၊ အဖြစ်
 သည့်နှယ်၊ မရှိဖယ်တည့်၊ သက်လှယ်နောင်နှင့်၊ ကြင်ပေ
 တင့်စွ၊ မျက်ပွင့်စံတည်၊ မျိုးချစ်ကြည်သည်။ လွမ်းသည်
 သူမတန်တကား။

နဝဒေ၊

၅။ ဝေရွန်းစန္ဒာ၊ ချမ်းရိပ်သာသို့၊ မျက်နှာတူရွှ၊ တသည့်
 သူလျှင်၊ ဇမ္ဗူအောင်ခန်း၊ ရွှေဘုံနန်းသို့၊ ရောက်ပန်း
 ကြီးအင်၊ နေမရွှင်ခဲ၊ လွင်လည်းတဆိုင်၊ မြိုင်လည်းတထွေ၊
 ရေလည်းတထူး၊ ဝေးခေါင်ကျူးကို၊ ရောက်ဖူးမည်ထား၊
 ရွှေညာဖျားဟု၊ ရှေးဖျားမဆူ၊ ကြားရသည်သာ၊ ဘယ်ရပ်
 မှာဟု၊ ခြင်းရာတစ်၊ တပ်မသိခဲ၊ ကျွန်းကြီးချက်ချာ၊
 တို့နေရာနှင့်၊ ဘာသာကွဲလမ်း၊ မြိုင်တောဝှမ်းဝယ်၊ အချမ်း

မထူ၊ အပူမမျှ၊ ကြုံဘိရရှင့်၊ သိမ်အောင်မြေ၊ လယ်ချက်
ဗေဝယ်၊ နေလည်းတဆန်း၊ နန်းလည်းတခြား၊ မထေ
ပြားပဲ၊ ကိုးပါးနဝရတ်၊ ရွှေပြာသာဒ်က၊ မျက်မြတ်လှံရည်၊
ထွန်းလှည့်လည်သည်၊ နေခြည်ထဲတွင်ပါလိမ့်မည်။

- နေဝန်းဖန်ဝါ၊ ထိန်စကြာလည်း၊ အာကာဖိတ်စီး၊ ကျွန်း
လုံးညီးမျှ၊ ထိန်းမိုးလယ်၊ ဖြိုးဖြိုးကယ်၍၊ အံ့ဖွယ်ယှက်သန်း၊
ရွှေမခန်းတည့်၊ ရွှေနန်းမှန်စီ၊ ရှိရာဆီသို့၊ မြောက်ချီဦးတင်၊
စက်ရာဝင်လည်း၊ ကြည်လင်ရှိခိုး၊ စက်ရာနိုးလည်း၊ လက်မိုး
လှည့်လည်၊ မျော်မိသည်ရှင့်၊ ရွှေပြည်တော်မှာ၊ ခုချိန်ခါကို၊
သူဇာသာစံ၊ မိတ်နံမပြား၊ ဓာတ်တံခါး၏၊ ယွန်းစားရွှေ
မှာ၊ ပျော်ဖွယ်သာရှင့်၊ သီတာပတ်ကုံး၊ မြစ်နှင့်ကျုံးလည်း၊
တလုံးတည်းရေ၊ စီးတေ့တေ့တည့်၊ မိုးနှေ့မခေါင်၊ လက်ယာ
မြှောင်လျက်၊ နတ်ဆောင်ယူပို့၊ လေ၏သို့လျှင်၊ ရွှေမြို့
ရွှေပြည်၊ ဝန်းပတ်လည်သည်၊ ရေကြည် သဲပြင် သာ
ထိမ့်မည်။

- နွေကျွန်းသန်ကာ၊ ခုချိန်ခါကို၊ ကျောင်းသာရာမိခင်း၊
စေတီတွင်းဝယ်၊ သတင်းအလှူ၊ ရွှေပြည်သူတို့၊ ဆုယူ
စည်းဝေး၊ ဖြူဖြူဖွေးလိမ့်၊ စက်မေးခိုက်တွင်၊ အိပ်မက်
မြင်သို့၊ မရွှင်ရူတ၊ လှမ်းလိုက်လှရှင့်၊ ညွှန်ပြကျိုးဆက်၊
ဆယ်ကျော်သက်က၊ ကြင်ဖက်အတူ၊ တောင်းဆုယူသည်၊
အိမ်သူချောသွယ်၊ သုံးယောက်မယ်နှင့်၊ ပင်လယ်ခြားရာ၊
ခရီးကွာသို့၊ မှာလည်းမကြား၊ သွားလည်းမသင့်၊ ဖြစ်သ
ဖြင့်လျှင်၊ ပူခွင့်ရှည်ရေး၊ ရှိချေသေး၏၊ ရင်သွေးရွှေတောင်၊

သားမောင်နှမ၊ ဆင်းသိင်္ဂီတို့၊ မေးဘရင်ခွင်၊ ရွှေလက်
တင်၍၊ ယူငင်ပိုက်ဖြား၊ ပျော်မည်များနှင့်၊ နှစ်ပါးမျက်
ခြည်၊ သားနှင်းရည်သည်။ ရွှေလည်ဆွဲချင်ရှာလိမ့်မည်။

လက်ဝဲသုန္ဒရ

မှတ်ချက်။ ။ပျို၊ မော်ကွန်း၊ ချောင်းတို့သည် လက်ဝဲစပ်
နည်းဖြင့် စပ်ဆိုကြသောကဗျာအမျိုးအစားများဖြစ်ကြသည်။
အကြောင်းအရာကိုလိုက်၍ အနည်းငယ်မျှသာ ထူးခြားသည်။
ကိုးခန်းပျို၊ နေမိဘုံခန်းပျို၊ ဥမ္မာဒန္တီပျို၊ ဘလ္လာတိယပျို စသည်
တို့သည် ဘုရားဟောဇာတ်လမ်းကို အခြေပြု၍ ရေးဖွဲ့ခြင်း
ဖြစ်သည်။ အာသံနိုင်မော်ကွန်း၊ ပြည်စုန်မော်ကွန်း၊ တရုတ်
သံရောက်မော်ကွန်း စသည်တို့သည် စစ်အောင်ရေး၊ သံတမန်
ဆက်သွယ်ရေး စသော သမိုင်းမှတ်တမ်းများ ဖြစ်ကြသည်။
ပလိပ်စားချောင်း၊ မင်းရဲဒိဗ္ဗချောင်း စသော ချောင်းတို့သည်
သားတော်သမီးတော်တို့ကို ရွှေနားတော်သွင်းရသော အဖွဲ့များ
ဖြစ်သည်။ လေးလုံးစပ်လင်္ကာပုံစံကို အခြေပြု၍ ဖွဲ့ဆိုရသော
ကဗျာအမျိုးအစားများပင် ဖြစ်သည်။ ဇာတ်လမ်းကဗျာ၊
မှတ်တမ်းကဗျာ၊ သားချော့ကဗျာများပေတည်း။

လေ့ကျင့်ခန်း

- ၁။ သင်သိသော ရတုစာဆို ငါးဦး၏ အမည်ကို ဖော်ပြ၍
နှစ်သက်သော ရတုတစ်ပုဒ်ကို ရေးပြပါ။

၂။ အောက်ပါ အကြောင်းအရာတို့ကို ရတုငယ် တစ်ပုဒ်စီ ရေးပါ။

(က) အမျိုးသားနေ့

(ခ) တောင်ကုန်းပေါ်က ဖေတီ

(ဂ) အာဇာနည်

၃။ စံနမူနာပြု ကဗျာများအနက် “ဝေရွန်းစန္ဒာ” ချီ ရတု၏ ကာရန်ယူပုံစံကို ဖော်ပြပါ။

အခန်း (၈)

ဒွေးချိုး

ဒွေးချိုး အဓိပ္ပာယ်

အချိုးနှစ်ချိုးပါဝင်သော ကဗျာမျိုး ဖြစ်သည်။ ပထမ အချိုးကို အခံ ဟူ၍လည်းကောင်း၊ အချီ ဟူ၍ လည်းကောင်း ခေါ်၍ ဒုတိယအချိုးကို အအုပ် ဟူ၍ လည်းကောင်း၊ အချ ဟူ၍လည်းကောင်း ခေါ်သည်။ နှစ်ဆစ်ချိုး ဟူ၍လည်း ခေါ်ကြသေးသည်။

ဒွေးချိုးစပ်နည်း

အချိုးနှစ်ချိုးရှိသည့်အနက် အခံချိုးတွင်အနည်းဆုံး နှစ်ပိုဒ် ရေးပြီး အအုပ်ချိုးတွင် အနည်းဆုံး နှစ်ပိုဒ်ဖြင့် အုပ်လေ့ရှိသည်။

၂ ပိုဒ်ခံ - ၂ ပိုဒ်အုပ်	ဒွေးချိုး	
၂ ပိုဒ်ခံ - ၃ ပိုဒ်အုပ်	ဒွေးချိုး	
၃ ပိုဒ်ခံ - ၃ ပိုဒ်အုပ်	ဒွေးချိုး	
၃ ပိုဒ်ခံ - ၄ ပိုဒ်အုပ်	ဒွေးချိုး	စသည်ဖြင့် စိတ်

ကူးညာက်ရှိသလောက် ကွန်မြူး ရေးသားနိုင်သည်။

ဒွေးချိုးကဗျာတွင် ပိုဒ်ဆုံးကာရန် (အချိုးသတ်ကာရန်) များသည် ချသံများဖြစ်ရသည်။ အထူးသဖြင့် ဝိသဇ္ဇနီသံများ ဖြစ်လေ့ရှိသည်။ မည်သည့်အခါမျှ ချီသံခေါ် တက်သံ မဖြစ် စေရ။ ထို့ပြင် ပိုဒ်တွင်းကာရန်များလည်း ရှိသည်။

၂ ပိုဒ်ခံ - ၂ ပိုဒ်အုပ် ဒွေးချိုး

လူလေးရယ်ငို	--- (*)
ခိုဖမ်းလို့ပေး။	(*)-- (+)။
ခိုဖြူခိုပြာနက်ကယ်	----- (*) -
ဖမ်းခက်လှသေး။	- (*) - (+)။

ဤဒွေးချိုးတွင် အခံပိုဒ် အဆုံးကာရန်သည် “ေး” ဖြစ်၍ အအုပ်ပိုဒ် အဆုံးကာရန်သည် “သေး” ဖြစ်သည်။

အခံပိုဒ်တွင် “ငို” နှင့် “ခို” သည် ပိုဒ်တွင်းကာရန်ဖြစ်သည်။ အအုပ်ပိုဒ်တွင် “နက်” နှင့် “ခက်” သည် ပိုဒ်တွင်းကာရန် ဖြစ်သည်။

အခံပိုဒ်ဆုံးကာရန် (အချိုးသတ်ကာရန်) နှင့် အအုပ်ပိုဒ်ဆုံးကာရန် (အချိုးသတ်ကာရန်) တို့ကို (+) ဖြင့် ပြထားပါသည်။ ပိုဒ်တွင်းကာရန်များကို (*) ဖြင့် ပြထားပါသည်။

၂ ပိုဒ်ခံ - ၃ ပိုဒ်အုပ် ဒွေးချိုး

ရွှေကျီးရယ်သာ	--- (*)
ညွှော်လာရော့သလား။	- (*) -- (+)

ခန်းဝက ကြို	--- (*)
ခင်လေး ရွှေရင်ဖိုခိုက်	----- (*) -
ကျီးညိုက နား။	-(*)-(+)

အချိုးသတ်အခံကာရန်နှင့် အအုပ်ကာရန်တို့ကို (+)ဖြင့် ပြ၍ ပိုဒ်တွင်းကာရန်များကို (*)ဖြင့် ပြသားပါသည်။

၃ ပိုဒ်ခံ - ၃ ပိုဒ်အုပ် ဒွေးချိုး

ချိုး နှစ်ကောင်	--- (*)
ထနောင်းပင်ညီနောင်က	----- (*) -
လွမ်းအောင်ကုခဲ။	-(*)-(+)
ပန်းတော်ဖြူ	--- (*)
ပင်မြက်နေဇာထူလှ	----- (*) -
ဘိုးတောင်သူတ။	--- (*) (+)

ဦးစွာ အချိုးသတ် အခံကာရန်နှင့် အအုပ်ကာရန်တို့ကို ရှာကြည့်ပါ။ ထို့နောက် ပိုဒ်တွင်းကာရန်များကို ရှာကြည့်ပါ။

၃ ပိုဒ်ခံ - ၄ ပိုဒ်အုပ် ဒွေးချိုး

ရွှေမန်းဆို တောင်တော်ဦးက	----- (*) -
ကျူးလာတဲ့ မိုးသံဃ်	(*)----- (*) -
အုန်းညိုခြံမိကြေး။	-(*)-(+)
တာတော်ခွင်	--- (*)
ရေဝင်အောင် ရွှေကတုတ်ကို	-(*)----- (*) -
မင်းလွတ်ခဲလေး။	-(*)-(+)

ဤကဗျာတွင် “ကျူးလာတဲ့ မိုးသံငယ်” ဟူသော အပိုဒ်၌ ရွတ်ဆို၍ ပြေပြစ်စေရန် ရည်ရွယ်လျက် “ငယ်” ဟူသောစကားကို ထည့်သည်။ စာလုံး အရေအတွက်တွင် ထည့်သွင်းရေတွက်ခြင်းပြုရန် မလိုပါ။ ထို့အတူ “ကယ်”၊ “ပါဘု”၊ “တယ်”၊ “ကွယ်”၊ “မှ” စသော စကားလုံးတို့သည် သီဆို၍ ချောမြေ့စေရန်သာ ထည့်သွင်း ဖွဲ့ဆိုထားကြခြင်း ဖြစ်သည်။

နမူနာပြု ကဗျာများ

- ၁။ မိုးချုပ်လို့ နေရီ
 တိမ်နိက ဝင်း။
 ကိုကြီးကျော် ပြန်မဲ့လမ်းမှာ
 ပန်းရနံ့သင်း။

- ၂။ အသားရယ် ဖြူ
 လူပေမို့လား။
 အသားတော် ညှိပြာညက်ကယ်
 နန်းတော်ထက်ဖွား။

- ၃။ အောင်ပင်နှင့် နန္ဒာ
 ကြာစံကမ္ပေး။
 တကန်ကို တကန်ဆက်ပါလို့
 ဂယက်တွေ ပင်လယ်နှိုင်းသင့်တယ်
 လှိုင်းကြက်ခုပ် ဖွေး။

၄။ ပျိုလေးရက်တဲ့ ယက္ကန်းစင်
 ဘာဆင်လို့မေး။
 မေးပါနဲ့အေ
 တို့တတွေ ချွေတာခြင်းကြောင့်
 တင်းတိမ်တဲ့လေး။

၅။ ဦးကော့လို့ ပဲ့ထောင်
 ကုန်လှောင်လို့ လူစီး။
 ထိုးဝါးကိုကိုင်
 ကြီးဆွဲသူ တယိုင်ယိုင်နဲ့
 ရှက်တိုင်ကို လေမသိမ်းတယ်
 ပိန်းကောမကြီး။

၆။ ပန်းစံပယ်
 နန်းလယ်မှာ မပေါ်ခိုက်ဟာမို့
 အလိုက် တော်တန်သင့်ရုံပ
 ခံပွင့်ကို ကုံး။
 နန်းရဝေ
 မန်းမြေမှာ စံပယ်လှိုင်တော့
 ခံပန်းခိုင် ယာယီရွှေတယ်
 တောလေ့ရွာသုံး။

၇။ ရှုတိုင်းငယ်စို
 မြရေညှိ တောင်သမန်နှင့်
 မြောင်ပတ်ရုံဆီး။

မီးစုံပွင့်ရေ
 ဗျာသိုက်ကယ် ရန်အောင်ခြေတံ့
 မန်းခေါင်ဗေ့ညာမြေမော့မှာ
 ဘိုးတော်ပြည်ကြီး။

လေ့ကျင့်ခန်း

၁။ အောက်ပါ ဒွေးချိုးကဗျာတွင် အချိုးသတ်အခံကာရန်နှင့် အအုပ်ကာရန်များကို ရွေးပြပါ။

ဆွေးမပြယ်
 လေးပင်လယ် မေရုနှင့်
 ပေ့မတနှုန်း။
 သက်တရာ
 မျက်နှာကို မမြင်ရသော်လဲ
 ပူပါမယ် ဘယ်တနေ့မှ
 အောက်မေ့မမှန်း။

၂။ နမူနာပြု ဒွေးချိုးကဗျာများတွင် ပိုဒ်တွင်းကာရန်ယူပုံ များကို ဖော်ပြပါ။

၃။ အောက်ပါအကြောင်းအရာတို့ကို ဒွေးချိုးတစ်ပုဒ်စီဖွဲ့ပြပါ။

- (က) မွေးရပ်မြေ
- (ခ) မြသားလယ်ယာ
- (ဂ) အားကစားပွဲ
- (ဃ) ပုရစ်ဖူးချိန်

၄။ အောက်ပါ ဒွေးချိုးတွင် အမှားပြင်ပါ။

နေ့ရာသီ အခါထဲမှာ

အင်ကြင်းတဲ့ ပန်းမာလာ

ဝေလင်တဲ့တော။

လေပြည်ငယ်ရွှင်

အင်ကြင်းပင် မွှေးရနံ့ငယ်

သင်းကြူသာပေ။

အခန်း (၉)

တြိချိုး

တြိချိုးအဓိပ္ပာယ်

“တြိ” ဟူသည်မှာ သုံးခုဟု အဓိပ္ပာယ်ရသော ပါဠိစကား ဖြစ်သည်။ အချိုးသုံးချိုး ပါဝင်သော ကဗျာအမျိုးအစား ဖြစ်သည်။

တြိချိုးစပ်နည်း

ဒွေးချိုးစပ်နည်းကို သိလျှင် တြိချိုးစပ်နည်းကို သိရန် မခက်တော့ချေ။ ဒွေးချိုးဟူသော အချိုးနှစ်ခုပေါ်တွင် အထက်က တချိုး ထပ်ဆင့်လိုက်ရုံမျှသာ ဖြစ်သည်။ ထပ်တိုး လိုက်သော ပထမအချိုးမှာ ချီသံခေါ် တက်သံဖြင့် ဆုံးရသည်။ ချီသံခေါ် တက်သံမှ တပါး အခြားအသံများဖြင့် အချိုးကာရန် မချေနိုင်။

ပထမ အချိုးကာရန်အတိုင်း ဒုတိယအချိုးတွင် ပိုဒ်တိုင်း ကာရန် ယူရသည်။ ထိုသို့ ပထမအချိုး ကာရန်၏ နောက်သို့ လိုက်၍ ဒုတိယအချိုး အဆုံးသတ်ခါနီးတွင် ကာရန်တူ ယူရ သည်ကို ခွာထောက်ကာရန် ဟု ဆိုကြသည်။ ခွာထောက် ကာရန်မိအောင် အထူးဂရုစိုက်ရသည်။ ခွာထောက်ကာရန်

လွဲလျှင် ပထမအချိုးနှင့် ဒုတိယအချိုး အချိတ်အဆက်မမိပဲ တသီးတခြားစီ ဖြစ်သွားပေလိမ့်မည်။ များသောအားဖြင့် ခွာထောက်ကာရန်မိဖို့ သတိမရပဲ ရှိတတ်ကြသည်။

နမူနာ

(ပ) အချိုး	တပို့တွဲ	-- *
	ပေါက်လဲရယ်တဲ့ ငုံ့စိစိ	- * - - - - (+)
	ဖူးတံကချီ။	- - - (+)။

(ဒ) အချိုး	သည်ရာသီ	- - +
	ဗာဟိကအပြောင်း။	- + - - (+)။

(တ) အချိုး	ပျိုတို့မောင် ရွှေသျှောင်တဲ့ (ငယ်နှင့်)	----- *
	ခါမမိ ယာယီခွဲ(လှိုရယ်)	----- *
	လွဲပေါ့သည်ဆောင်း။	* - - (+)။

- * သည် ပိုဒ်တွင်းကာရန် ယူပုံကို ပြသည်။
- (+) သည် အချိုးကာရန်ကို ပြသည်။
- + သည် ခွာထောက်ကာရန်ကို ပြသည်။

ဤဩဇာတို့တွင် “ဖူးတံကချီ” မှ “ချီ” သည် ပထမအချိုး ကာရန် ဖြစ်သည်။
 “ဗာဟိက အပြောင်း” မှ “ပြောင်း” သည် ဒုတိယအချိုး ကာရန် ဖြစ်သည်။

“လွဲပေါ့သည်ဆောင်း” မှ “ဆောင်း” သည် တတိယ အချိုးကာရန် ဖြစ်သည်။

- ပထမအချိုးတွင် “တဲ” နှင့် “လဲ” တို့သည် လည်းကောင်း၊ “စိ” နှင့် “ချိ” တို့သည် လည်းကောင်း ကာရန်ညီကြသည်။
- ဒုတိယအချိုးတွင် “သည်ရာသီ” မှ “သီ” နှင့် “ဗဟိက အပြောင်း” မှ “ဟိ” တို့သည် ကာရန်ညီကြသည်။ ထိုကာရန်သည် ပထမအချိုး ကာရန်နှင့် အချိတ်အဆက်မိအောင် ညီရမြဲဖြစ်သည်။ ထိုကာရန်ကို ခွာထောက်ကာရန်ဟူ၍ ခေါ်သည်။
- တတိယအချိုးတွင် “တဲ”၊ “ခဲ” နှင့် “လဲ” တို့သည် ပိုဒ်တွင်း ကာရန်များ ဖြစ်ကြသည်။

တြိချိုးကဗျာတွင် ဆင့်ထားသော ပထမအချိုးကို ဖြုတ် လိုက်လျှင် ဒွေးချိုးသာလျှင် ကျန်ရစ်ပေလိမ့်မည်။

နမူနာပြု ကဗျာများ

- (၁) မဲဇလီ ပင်ပျိုအောက်
ပေါက်လာပါတဲ့ ရွှေတမာ
ခါးချက်က နာ။
ရေစီးရယ်တခါ
ရေသာရယ်တလှည့် (လွဲ)။
သူများလို တို့မရိုင်းတယ်
တိုင်းသိပါရဲ့။

- (၂) ရွှေလမှာ ယုန်ဝပ်လို့
ဆန်ဖွပ်သည့် အဖိုးအို
ဟော ကြည့်ပါဆို။
ဆိုသာ ဆို
ပိုမိုသည့်စကား။
ကလေး အငိုတိတ်အောင်
အရိပ်အရောင်ပြတယ်
ဖိုးလ နတ်သား။
- (၃) အောက်ပြည် ရေတိုးလို့
ရွက်ကြိုး မနိုင်ပါလို့
လှိုင်းမောက်လို့မို့။
မမလေးက ကြောက်လို့ငို
မောင်ဖုန်းမို့ ဘယ်နှယ်ကူး (ရမယ်)
လောင်းလှေက လူး။
- (၄) ပျိုလေးတို့ အိမ်ဦး
ဆတ်သွားဖူးတဲ့ တစ်ရုံနှစ်ရုံ
ကျေးတောက အို။
မအိုပါနှင့် ကိုရွှေကျေး။
ပျိုတို့မောင် ရှင်လိင်ပြန်တော့
နား ပန်ဖို့လေး။
- (၅) ပျိုလေးတို့ အိမ်စွန်း
ကျန်း ဆယ့်နှစ်ပင်
စောင့်ရှောက်စေချင်။

ဆယ့်နှစ်ပင်
 ရှင်အောင်ပ မွေး။
 မယ်နှင့်မောင် ကံဆိုင်တော့
 ကျောင်းတိုင်ဖို့လေး။

လေ့ကျင့်ခန်း

- ၁။ “ညနေရီ” ဟူသော ခေါင်းစဉ်ဖြင့် တြိချိုးကဗျာတစ်ပုဒ်
 ဖြစ်၍ အချိုးကာရန်များကို ထုတ်ပြပါ။
- ၂။ နမူနာပြု ကဗျာများထဲက ခွာထောက်ကာရန် ယူပုံစနစ်
 ကို ဖော်ပြပါ။
- ၃။ အောက်ပါအကြောင်းအရာတို့ကို တြိချိုးကဗျာ ဖွဲ့ပြပါ။

- (က) ဆိပ်ကမ်းသာ
- (ခ) ကျန်းရွှေဝါ
- (ဂ) ကြောင်ကလေး ပူစီ

အခန်း (၁၀)

လေးချိုး

လေးချိုးအဓိပ္ပာယ်

တက်သံ ခေါ် ပကတိသံဖြင့် ချရသော အချိုးနှစ်ခုနှင့် အောက်မြစ်သံ၊ ဝိသဇ္ဇနီသံတို့ဖြင့် ချရသော အချိုးနှစ်ခုပေါင်း အချိုးလေးခုပါဝင်သော ကဗျာအမျိုးအစား ဖြစ်သည်။

လေးချိုးစပ်နည်း

ဒွေးချိုးနှင့် တြိချိုးစပ်နည်းကို သိလျှင် လေးချိုးစပ်နည်း သည် မခဲယဉ်းပြီ။ အခြေခံ ဒွေးချိုးအပေါ်တွင် တက်သံခေါ် ပကတိသံဖြင့် ချရသော အချိုးနှစ်ခု ထပ်ဆင့်လိုက်လျှင် လေးချိုး ဖြစ်လာသည်။ လေးချိုးတွင် တတိယအချိုး၌ ခွာထောက်ကာရန် ပါလေ့ရှိသည်။

နမူနာ

(ပ)	အချိုး	ပန်ပါတဲ့ ပန်ပါ။	- - - -	(+)	။
(ဒု)	အချိုး	ရွှေမင်းဝံ တောင်ပေါ်ရိုးက	- - - -		
				- * -	
		ပန်းချိုးလို့လာ။	- * -	(+)	။

ဒွေးချိုး၊ တြိချိုးနှင့် လေးချိုး ကဗျာတို့တွင် အသံနေ အသံထား အလွန်အရေးကြီးသည်။ စာလုံးရေတူသော်လည်း အသံအနိမ့်အမြင့်၊ အတက်အကျ ပြေပြစ်အောင် ဖွဲ့တတ်ရသည်။ အသံထက်၍ ရွတ်ဆိုရသည်။ ဆရာနှင့်တကွ အခြားသူများ ရွတ်ဆိုပြသည်ကိုလည်း နားထဲတွင် စွဲနေအောင် နားထောင်ရသည်။ နားအလေ့အကျင့် အလွန် အရေးကြီးသော တေးကဗျာ အမျိုးအစား ဖြစ်ပေသည်။

စာဆိုတို့သည် လေးချိုး ကဗျာကို စာကြောင်း လေးကြောင်းမှ စာကြောင်းများစွာအထိ ရေးဖွဲ့လေ့ ရှိသည်။ စိတ်ကူးဉာဏ်ကြွယ်လျှင် ကြွယ်သလို ရေးဖွဲ့တတ်ကြသည်။

“ရွှေဝကပါ။
 ပန်းမာလာ။
 အညှာမရှိ။
 ငုံးတိတိ။”

ဟူသော အတိုဆုံး လေးချိုးမှသည် ကြောင်းရေမြောက်မြားစွာပါဝင်သော မဟာလေးချိုးကြီးများအထိ ရေးဖွဲ့လေ့ရှိကြသည်။

ဖိုးသူတော် ဦးမင်း၊ လူ ဦးမင်း၊ လယ်တီ ဆရာတော်၊ ဆရာကြီး သခင်ကိုယ်တော်မှိုင်း၊ လယ်တီပဏ္ဍိတ ဦးမောင်ကြီး စသော စာဆိုကြီးတို့သည် လေးချိုးကြီးများကို ဖွဲ့ဆိုခဲ့ကြသော စာဆိုပညာရှင်ကြီးများပင် ဖြစ်ပေသည်။ ထိုစာဆိုတို့အနက် ဆရာကြီး သခင်ကိုယ်တော်မှိုင်းသည်ကား “မဟာ

လေးချိုးကြီး” များကို အမြောက်အမြား ဖွဲ့ဆို၍ စာဆို
လောကတွင် တံခွန်ထူသော ပုဂ္ဂိုလ်ကြီးပေတည်း။

ဤနေရာတွင် အလျဉ်းသင့်၍ လေးချိုးကြီးတို့တွင် ပါဝင်
လေ့ရှိသော နဘေထပ်ကာရန်အကြောင်းကိုလည်း ဖော်ပြပါ
ဦးအံ့။

ကာရန်တူ အသံတူ စကားလုံးများကို ထပ်၍ ဖွဲ့ဆိုလျှင်
“နဘေထပ်” သည်ဟု ဆိုသည်။ အောက်ပါတို့သည် နဘေ
ထပ်များ ဖြစ်ကြသည်။

- (က) ဆောင်းလက်မုန်
ဒေါင်းငှက်တူန်
- (ခ) လတန်ခူး
အလှထူး
- (ဂ) မြစံပယ်ငုံ
လလယ်ယုန်
ဆဆယ်ပုံ
- (ဃ) ဟောဟိုကမြိုင်လယ်
စောပျိုလှိုင်စံပယ်
- (င) ကောင်းမျိုးအထွေထွေရယ်လို့
ချန်စေမြစေ စော။
ဒေါင်းအိုးဝေရယ်နဲ့
တူန်စေ ကစေ သော။

ဤမျှဖြင့် နဘေထပ်ကာရန်၏သဘောကို သိနိုင်လောက်
ပြီ။ ထိုသို့ကာရန်ယူရာတွင် တစ်လုံးချိတ်၊ နှစ်လုံးချိတ်ရုံမျှဖြင့်

တင်းမတိမ်ပဲ စကားအားလုံးလိုလို နဘောထပ်၍ ကာရန်ယူ
ထားလျှင် မန်ကျည်းရွက်သတ် နဘောထပ်ကာရန် ဟု ခေါ်
တတ်ကြသည်။

သဖြန်

ဒွေးချိုး၊ တြိချိုးနှင့် လေးချိုးတို့ကို တခါတရံ သဖြန် ဟု
အမည်တပ်၍ခေါ်သည်ကို တွေ့ဖူးပေမည်။ ထိုသို့ခေါ်သည်မှာ
သီဆိုတီးမှုတ်မှုဆိုင်ရာ ဂီတ သဘောကို လိုက်၍ ဖြစ်သည်။
ပတ်ပျိုး၊ ယိုးဒယား စသည်တို့ကို သီဆိုတီးမှုတ်၍ ပြီးဆုံးသော
အခါ အသံကို ဖြန်ဖြေသော သဘောဖြင့် ဒွေးချိုးကို ဖြစ်စေ၊
တြိချိုးကို ဖြစ်စေ၊ လေးချိုးကိုဖြစ်စေ သီဆို၍ အဆုံးသတ်လေ့
ရှိသည်။ ထိုအခါမျိုးတွင် ဒွေးချိုးသဖြန်၊ တြိချိုးသဖြန်၊ လေး
ချိုးသဖြန်ဟု ခေါ်လေ့ရှိသည်။

ခွန်းထောက်

ရုပ်သေး၊ ဇာတ်သဘင်နှင့် အငြိမ့် စသည်တို့တွင် မင်းသား
မင်းသမီးနှစ်ပါးသွားအခန်း၌ လူရွှင်တော်က အထောက်အကြံ
နှုတ်ခွန်းဆက်သည့် သဘောဖြင့် အချိုးတခုခုကို သီဆိုသည်။
ထိုအခါမျိုးတွင် ခွန်းထောက်ဆိုသည်ဟု ခေါ်ကြသည်။ တဖန်
ခွန်းထောက်အစား ကွန်းထောက် ဟူ၍လည်း ခေါ်ကြသေး
သည်။ ဇာတ်သဘင် ကပြရာတွင် လမ်းခရီး၌ မင်းသား မင်း
သမီးတို့ ယာယီ သစ်ခက်တန်းဆောက်၍ တထောက်နားနေ
သည်ကို အကြောင်းပြုသောကြောင့် ကွန်းထောက်ဟု ခေါ်
ကြောင်း ပညာရှင်များက မိန့်ဆိုကြသည်။

နမူနာပြု ကဗျာများ

(၁) ငါယောကျ်ား

လားလားမှ ဘာမထီ။

သွေးညီညီ ယှဉ်ပြိုင်နှံ့ယင်

ကဲခေါင်ကတည်း။

အာဇာနည်

မြန်ပြည်မေ့ချစ်သား။

ကြောက်ဆိုတာ နယ်မလားတယ်

ကျားဆိုမှ ကျား။

ငွေတာရီ

(၂) နွေ တပေါင်း

ရွှေကျောင်းရယ်တဲ့ ပိတ်ခွဲပြီ။

ချစ်ခင်သူ ဆွေအများ

သွားပေါ့ ဌာနီ။

ငွေတာရီ

ပြန်ပြီကဲ့ ရွာကျေး။

ဝသန်ဆန်းခါမှ

ရွှင်လန်းစွာ ဆွေအများရယ်နှင့်

စကားကုန် စုံစုံပြောဖို့ရယ်

ဇောစိုက်လို့တေး။

ငွေတာရီ

(၃) သူဖြူလျှင် အယူဖြောင့်နိုင်ငံ
 သူမှောင်မှာစိုးမိတယ်။
 ခင်သနားလျှင်ဖြင့်
 မြင့်ဖျား ဟေမာနှင့်
 ချောင်ကေလာ ရှေ့ဝါကျွေမှာ
 တောမွေတော့မယ်။
 မသေရုံ ရှေ့ဘုံကြီးမှာလ
 သစ်သီးနှင့် ပဲတော်တည် (တယ်)
 ဖန်ခြယ်တံဝတ်လဲ။
 မေးလို့ရယ်လို့င်
 အုပ်လုံး စံပယ်ကြိုင်တဲ့
 မြကေခိုင် မင်ရည်လဲကို
 ရှင်းမယ်ကြံဆဲ။

လှိုင်ထိပ်ခေါင်တင်

(၄) ညို့ကုန်းယံ ချောက်နံဘေးမှာလ
 တို့ဘုန်းကံ အလျောက်မွေးရော့ထင်
 တခေါက်ပြေးမှဖြင့် မိုးထိုးမယောင်
 ခလောက်ကလေးရယ်တဲ့ ဒိုးဒိုးဒေါင်။
 နှစ်ကိုယ်ချိုတာကြောင့်
 ချိုဘို့တူ နပြာတုတ်တေနှင့်
 ပျိုတို့လူ ယာမလုပ်တယ်

အားထုတ်မှီမောင်မှာ နော်ကွယ်
 ဝါးခုတ်တဲ့ တောင်။
 ဟဲ့- ဆိုကာ ကြိမ်တံ မြောက်မှဖြင့်
 လှည့်လိုရာ တိမ်ယံရောက်နိုင်ငဲ့
 အိမ်ခြံပေါက်ပါတဲ့ နွားညီနောင်
 စားအိအောင်ဗျ- ညနေစောင်း
 အားစည်အောင်ပ- ဝစေကြောင်း။
 ဆောင်ခွင့်ကို ရှယ်
 မောင်နှင့်မယ် တူယှဉ်တူပါလို့
 နောင်တင့်တယ် လှမြင်ရုံခါမှ
 ယူငင်ကာ ခြံဆင်လို့ဆဲပါမယ်
 ပွဲဝင်မဲ့ချောင်းသုရဲ့
 လှည်းယဉ်နဲ့မောင်း။

သတိုးပီယ

(၅) မြို့လုလင် သာတဲကုန်းဆီသို့
 တိုသခင် စာဖွဲ့လို့ညွှန်းလိုက်တဲ့
 ဒါနဲ့ လမ်းကြပေတော့ကာ။
 မြို့သကြီးရယ်လို့
 တို့ထီးနေတမျှပေပေါ့
 ရွှေလရောင် ဘွဲ့သတင်းရယ်နဲ့
 ဦးမင်းရောင် ဗိုလ်ဝင်ခံလို့မို့
 ဟိုအလျင်ယမန် စစ်အင်ကျင်းတယ်
 ခင်းတဲ့ဗျူဟာ။

မြတ်လောကီ သဘာဝတွင်ဖြင့်
 ဓာတ်ကောလီ ခါမရတာမို့
 မြန်မာမျှ ဘုန်းသမ္ဘာ
 ရှုံးပါပေါ့ ကံတမျိုး။
 မန်းအပျက်မှာ
 စန်းလက် မသာမယာမို့
 ဗမာ ဗမာချင်းတောင်မှ
 အတင်းရန်မူလို့
 ရန်သူကို ရန်ဟူ၍မမှတ်တဲ့ပြင်
 ကိုယ့်တပ်ကိုယ် ပြန်ကာနင်းကြတဲ့
 ဖျင်းလှတဲ့ ကမြင်းမအကောင် ဗိုလ်တချို့ရယ်က
 ကိုယ်ဖို့ အလွတ်ရုန်းရော့မယ်လို့
 တောင်ကုန်း သာသာယာယာ မြင်းမဏိစခန်းဆီက
 တရှောင်ရှောင် ပုန်းကာအတွင်းသိတဲ့
 မင်းအမိဖမ်းချင်ကြတဲ့ပြင်
 ပရမ်းပတာ တော်ရာလျော်ရာပြေးကြတော့
 အရေးရှင် မကြံသာသနဲ့
 ကံကြမ္မာ ရှေးဝင်္ဂုကြေးပေထင်
 လေးတိုင်စဉ် ရွာအတွင်း တွင်ဖြင့်
 အင်္ဂလိပ်တွေကို အတင်းကြိတ်မဟေ့လို့စမ်းခဲ့တဲ့
 တဖောင်ဖောင်သတင်း တပြောင်ပြောင်လင်းခဲ့တဲ့
 တောင်တွင်းက သခင်ကို
 အောင်ကြင်းမရခင် ဖမ်းတဲ့ပြင်
 အကြမ်းပတမ်း မလုပ်ကောင်းသော်လဲ

ဥက္ခောင်းဖြတ်ကာ အသေသတ်ကြသတဲ့
 မကျေနပ်ရှာသူ ချောင်တပဲ့ဗန်းတို့ရဲ့
 ပြေရပ်မှာ တဘောင်နဲ့လွမ်းကြပေတော့
 တောင်တမန်းမြို့ နေလနစ်ဆောင်အညှိုးတောင်ဖြင့်
 ပြေမြန်မာ့တဘောင် မစိုးရရှာတဲ့
 အခေါင်အမြန်း အမှောင်သန်းသမို့
 အောင်ပန်းညှိခဲ့ရတဲ့
 အောင်ဆန်းတို့ရွှေလရောင်အဖိုး။

သခင်ကိုယ်တော်မှိုင်း

လော့ကျင့်ခန်း

- ၁။ နမူနာပြုထားသော ကဗျာများထဲက အချိုးကာရန်
 များကို ထုတ်ပြပါ။
- ၂။ မိမိကျက်မှတ်ခဲ့ဖူးသော လေးချိုးတစ်ပုဒ်ကို ရေးပြ၍
 ဆီလျော်သော ခေါင်းစဉ် တပ်ပေးပါ။
- ၃။ အောက်ပါစကားတို့၏ အဓိပ္ပာယ်ကို သင်နားလည်သရွေ့
 ရှင်းပြပါ။
 (က) သဖြန်
 (ခ) ခွန်းထောက်
 (ဂ) နဘေထပ်ကာရန်
- ၄။ သင်ရေးလိုသော အကြောင်းအရာ တစ်ခု သို့မဟုတ်
 အတွေးတစ်ခုကို လေးချိုးငယ်တစ်ပုဒ် ရေးဖွဲ့ပါ။

အခန်း (၁၁)

သံချို

သံချိုအဓိပ္ပာယ်။ ။အသံချိုချိုသာသာရွတ်ရသော လေးချိုး
ကဗျာမျိုး ဖြစ်သည်။ ရုပ်သေးပွဲများတွင် လက်စွဲတော်ရုပ်ခေါ်
စာဆိုရုပ်ကို ကိုင်ရသော စာဆိုကိုင်သည် အလှူအကြောင်း၊
အလှူရှင်အကြောင်းတို့ကို ရုပ်သေးစင်လက်တန်းကိုကိုင်လျက်
ဇဝနဉာဏ်ဖြင့် ချက်ချင်းဖွဲ့ဆိုလေ့ရှိသော ကဗျာမျိုး ဖြစ်သည်။
ထို့ကြောင့် လျင်မြန်သော ဇဝနဉာဏ်ကိုပင် လက်တန်းဉာဏ်ဟု
ဆိုကြခြင်းဖြစ်သည်။

သံချိုစပ်နည်း။ ။သံချိုစပ်နည်းမှာ လေး ချိုး စပ် နည်း
အတိုင်းပင် ဖြစ်သည်။ အချိုးလေးချိုးပါသည်။ တတိယ
အချိုးတွင် ခွာထောက်ကာရန်ပါသည်။ ချီသံ ချသံ အနေ
အထား၊ ကာရန်အနေအထား အနည်းငယ်ကွဲသည်။ သို့ရာတွင်
သံချိုသီဆိုပုံကို နားထောင်ကြည့်မှသာလျှင် သံချို၏သဘော
ကို နားလည်နိုင်ပေမည်။ ကာရန်ယူပုံစနစ်မှာမူ လေးချိုး
ကာရန်ယူပုံအတိုင်းပင် ဖြစ်သည်။

နမူနာ

မြေပဝရံ သေနိရပ်တွင်မှ ----- + ---
ကံစပ်ကာ ဂဟေဆော်ကြ ----- + ---

သူငယ်ဖော် အရွယ်ကောင်း

တောပေါ် --- + --- + ---

ဆယ်ချောင်းစီ ဆလံမြောက်

- + - - - +

ပေါင်းရှစ်ယောက် ကောက်

စိုက်သူ။ --- + --- (*)။

အေးချိုချို တေးအဆိုလိုက်ကာပါ

- - - - - + - - -

ကြေးပိုက်ဆံ ငွေကျပ်ပြား

- + - - - +

မှတ်သားကာ မယူငင်ပဲ

- + - - - + -

ဘုရားဝင် ဝတ်တော်တက်

- - + - - +

ဆော်နှက်ကာ ကြေးစည်

တီးရန်ဖို့ - + - - - + - -

မကြီးလာ မမယ်တိုးတို့က

- + - - - + - -

သယ်ပိုးကာ ဖော်အပေါင်း

ငယ်နှင့် - + - - - + - -

အကြောင်းခံ အခြေပြုပေကြ

- + - - - + - -

ကောင်းမှုဖို့လှူ။ ။

- + - (*)။

ဘုရား ရတနာနှင့်

- - - - + -

အများတကာ စားစရာဖို့သာပါ

- - - + - - - + - - -

တချို့တဝက်ခုးလို့

- + - - + -

လက်ဦးပင် တင်ဝေမျှခဲ

- + - - - + -

ပြည့်ဝ သီကရီနှင့်

- + - - + -

ဗီရဏီ ဘုံမှာဖြစ်ပါသတဲ့

- - + - - + - - - -

ကသစ်ပင် သာသည့်

အောက်မှာလ - + - - - + - -

ရှစ်ယောက်ပြိုင် ဆွေလုံမိငယ်တို့	- + - - - + - -
ဘုံမိမာန် ပြာသာဒ်ကြီးတွေနှင့်	- + - - - + - -
နတ်သမီးတွေ ဖြစ်စေကြောင်း	
ရယ်လို့	- - + - - - + - -
တကောင်းကိုင် ကြေးစည်	
နှက်ကာပါ	- + - - - + - -
လောင်းရေစက် အရေးယူ	- - + - - +
သွေးတူတဲ့ စိတ်ကူး။	- + - - (*)။
သုဒဿနာ နတ်ရွာရောက်	
လျှင်ဖြင့်	- - - - - + - -
ဗလချာနောက်အောင်	
စိတ်ပျော်ပိုက်ကြလိမ့်	- - - + - - - + - -
ကောက်စိုက်သလို ကိုယ်တို့	
မကုန်းကြရပေဘူ	- + - - - - + - - - -
ဟိုထိုးစံ ဝတီအလေ့	- + - - - +
သိမ်မွေ့စွာ မာဏဝီတို့	- + - - - + -
အာသာဝတီ ဆိုတဲ့ပန်းတွေနှင့်	- - - + - - + - -
ကိုယ်လျှမ်းအောင် ထိန်ထိန်ညှိုး	- + - - - +
စိန်ဘီးတင် စိန်ဆံပတ်	- + - - - +
နားကပ်ခွေ စိန်ရတနာနှင့်	- + - - - + -
ရွှေနှံသာ ချေကာလိမ်းကာပါ	- - + - - + - -
ဇာအထည် ကြာခြည်	
စိမ်းငယ်နှင့်	- - - - - + - -
ကမ္မလာအထည်ပေါ်မှာ	- - - - - -

တာရှည်ပျော်လို့ ငြိမ်းကြပါလိမ့် --- + ---
 မိန်းမရှစ်ဦး။ + -- (*)။

မောင်းထောင် ဦးကျော်လှ

(*) လက္ခဏာသည် အချိုးကာရန်ကို ပြသည်။

(+) လက္ခဏာသည် ပိုဒ်တွင်း ကာရန်ကို ပြသည်။

တတိယအချိုးဆုံးခါနီးတွင် “လောင်းရေစက်အရေးယူ” မှ
 “ယူ” နှင့် “သွေးတုတ်စိတ်ကူး” မှ “တူ” တို့သည် ခွာထောက်
 ကာရန်များ ဖြစ်ကြသည်။

သံချိုစာဆိုများ။ ။ မြန်မာစာပေ လောကတွင် ထင်ရှား
 သော သံချိုစာဆိုမှာ “မောင်းထောင် ဦးကျော်လှ” ဖြစ်သည်။
 ဦးကျော်လှအပြင် သာဝတ္ထိ ဆရာမောင်၊ သာဝတ္ထိ ဦးကြီး၊ အလုံမြို့
 ကင်းစမ်းရွာက ဦးမြတ်ဝင်း၊ ကျောက်ကာရွာက ဦးကျော်၊
 ချောင်းဦးဆယ်ရွာက ဉာဏ်ကျယ်အမည်ခံ ဦးကြူ၊ မင်းစာဝန်နှင့်
 ဦးပျော်ဘွယ် စသည်တို့ ထင်ရှားကြသည်။ ဦးဉာဏ်ကျယ်နှင့်
 ဦးကျော်လှတို့သည် သံချိုစာဆိုပြိုင်ဖက်များ ဖြစ်ကြသည်။

၁၉၃၀ ခုနှစ်နောက်ပိုင်း ခေတ်စမ်းစာပေ ပေါ်ထွန်းသော
 ခေတ်တွင် ကဗျာစာဆို ဆရာဇော်ဂျီသည် သံချိုအများ
 အပြား ရေးသားဖွဲ့ဆိုခဲ့သည်။

နမူနာပြု ကဗျာများ

ကိန္နရာမောင်နှံ

လူမလေ့လိုပါ၊ အတွေ့ရယ်အာရုံနှင့်၊ ကာမဂုဏ်ခံစံ၍သာပါ၊
 မြိုင်ယံမှာ မေတ္တာဖျန်းရှာကြ၊ ရှုစမ်းဖျာ့ထိပ်ခေါင်တင်။ ။
 ငှက်အများတွင်မှာ သနားငယ်စရာပါ၊ ရုပ်ရောင်ဝါ အလွန်
 လှပေထုံး၊ ကိန္နရီ မယ် မောင်တို့၊ မြင့် ဟိုတောင်ဆွယ် စခန်း
 မှာလ၊ နွယ်ငန်း နှစ်ကိုယ်ယှဉ်၍၊ ငြိမ်ယောင် သူတို့နှံ့ရှာကြ၊
 ခဲကြလှသင်။ ။ ရူပါရုံ သဏ္ဍာန်တင့်ပါဘိ၊ ကံ ခွင့် စီမံ၍၊
 တိရစ္ဆာန်သာဟု ဖြစ်ရှာကြ၊ ချစ်စရာပုံအပြင်၊ မြင်သူတို့
 မနော။ ။ နွံကာငယ်ချို၊ ဖူးစီစီ ရွှေရင်မွှေ ရယ်နှင့်၊ ဘယ်သို့လျှင်
 ကြံ၍နီးပါရ၊ မကြီး ကိန္နရီမေတို့၊ ခုမသွေ ကံသာ ဖက်ချင်တော့
 တယ်၊ မင်းလူထက်ချော။ ။

ဦးကြီး

တောပန်းများ

ဆုတ်ပလဲ့ပါဟု၊ ညွတ်နွံကာ မြူမျှော်မျှော်၍၊ လူကဲ့နော်
 မခေါ် ရှိသော်လဲ၊ ခေါ် ဘိသယောင်ယောင်ပါ၊ သရေဆောင်
 လေလှောင်၍ လှုပ်ရှာကြ၊ တောအုပ်လုံး ပန်းထွေထွေ။ ။
 အစိမ်းနှင့်အပြာ၊ နီအဝါ ဖြူတချို့သာပါ၊ သူတို့ကို ဘယ်ဆီက၊
 ဘယ်ပန်းချီ စုတ်မင် ဆေးငယ်နှင့်၊ ယဉ်ကျေးအောင် တမင်
 လာ၍၊ ဆင်ယင်ရှာလေသမုန်းပါဘိ၊ ပန်းတို့အခြေ။ ။
 တပင်ကို တပင်ပြိုင်သည့်ပြင်၊ တမြိုင်ကို တမြိုင်ကျောအောင်ဟု၊
 မနောက် အာရုံယူသည့်နှယ်၊ တကြူကြူထုံအကြိုင်နှင့်၊ စုံဂနိုင်မှာ

ဂုဏ်ပြိုင်၍ ပွင့်ရှာကြ၊ တောတင့်တဲ့ ပုံအနေ၊ စုံသရေ
 ရှင်လန်း။ ။ပမာရယ်ဆို၊ စံကပိုလ်ပြည်တော် ဟောင်းဆီသို့၊
 နှစ်သောင်းခြံရံသင်္ဘောနှင့်၊ ဒေသစာရီ အမြန်းမှာလ၊ စခန်းစဉ်
 မြိုင်ရဂုံတို့မှာ၊ ကြိုင်အထံ တကြူကြူနှင့်၊ သယမ္မူ ကိုယ်တော်
 မြတ်ကိုလ၊ ထွက်နပ်ကယ် ကြိုဆို၍၊ ပန်းထိထိ ပူဇော်ပွင့်
 ရှာကြ၊ ယခင်အခါ သည်တပုံသို့၊ သည်ရဂုံလုပ်င် ရှိရှာလိမ့်၊
 တောအတိပန်း။ ။

ဦးမျှင်

စာဆိုမှာ ကျန်စစ်သား

တိုင်တိုင်းမှာ အလံထူ၍၊ သိုင်းဘွဲ့ဖြူ ယမထာနှင့်၊ တော်
 မဟာ စင်ညွန့်ပေါင်းတင်ဖြင့်၊ ရွာမောင်းထောင် ဂါမော်က၊
 ဆရာကျော် လူလွန်နှင့်၊ မင်းစာဝန် တသွယ်ပါ၊ ယင်း
 ပျော်ဖွယ် ဉာဏ်ကျယ် တဲ့ပါလို့၊ တနဲစီ သံချို လျှောက်ပါရ၊
 ပေါင်းလေးယောက် ငယ်ကျွန်ယုံ။ ။မန်းမြို့ပိုင် ပြည်တော်
 ဝန်က၊ ရှိအလွန် ကြံရွယ်ဆောင်၍၊ လူဘောင်မှာ ကြေညာ
 လှိုင်းပါဘိ၊ တိုင်းသိမ့်သိမ့်တုန်။ ။ရိမဒ္ဒ ပေါက်တိုင်း၊ သမိုင်း
 စာတင်၍၊ ရာဇဝင် မတိမ်ကောနိုင်ဘု၊ မင်းစော နော်ရထာ
 ကဲ့သို့၊ မတ်မဟာ ထံတော်မှောက်၊ ဦးမြောက်၍ ပဏ္ဍာလှို၊
 ဗိုလ်ပုံထု ခယမ်း။ ။ငထွေးရူးကဲ့သို့၊ ချောင်းဦးရွာအဆယ်က၊
 ဉာဏ်ကျယ်ကို ပမာညွန့်ခဲ၊ မင်းစာဝန် ထောင်လက်ရုံးမှာ၊

တော့၊ ငလုံးလက်ဖယ်ဟု၊ ယင်းပျော်ဘွယ် ညောင်ဦးဖီးကဲ့သို့၊
 ပြည်ကြီးဝန် မိန့်တော်ချက်ကယ်နှင့်၊ ထမ်းရွက်သူ မျက်နှာ
 ဟောင်းတို့၊ ရွာမောင်းထောင် ဂါမော်က၊ ဆရာကျော်
 ကာလသားမှာတော့၊ ပုပ္ပား တောင်ခြေရင်းဆီက၊ နတ်မြင်းကို
 မိအောင် ဖမ်းသည့်နယ်၊ လက်တန်း ညက်ခေါင် ကဝိပေပါ၊
 မဏိစန္ဒာနှင့်၊ စစ်သည်ပါ ပုဏ္ဏာခိုရာ၊ စာဆိုမှာ ကျန်စစ်သား
 ကဲ့သို့၊ သံထိုင်ဂုဏ်ထင်ရှားဝေလိမ့်၊ အားလုံးနောက်ထမ်း။ ။

မောင်းထောင် ဦးကျော်လှ

လေ့ကျင့်ခန်း

- ၁။ သံချိုဟူသည် အဘယ်နည်း။
- ၂။ လက်တန်းညက်ဟူသောစကားကို ရှင်းပြပါ။
- ၃။ နမူနာပြထားသော သံချိုများအနက် ဦး မျင် ၏ သံချို၌ ကာရန်ယူပုံစနစ်ကို ဖော်ပြပါ။
- ၄။ သင်နှုတ်တက်ရသော သံချိုတစ်ပုဒ်ကို ရေး၍ အချိုး ကာရန်များကို ဖော်ပြပါ။

အခန်း (၁၂)

ကျာချင်း

ကျာချင်းအဓိပ္ပာယ်

“ကျာ” ဟူသောစကားသည် ချိုမြသာယာ ပျူငှာသိမ်မွေ့ စွာဖွဲ့ဆိုရသောတေးကဗျာဟု အဓိပ္ပာယ်ရှိသည်။ ထိုသို့ သာယာ ချိုမြစွာသီဆိုရသော တေးကဗျာမျိုးဖြစ်သောကြောင့် ကျာချင်း ဟု ခေါ်ကြသည်။ ကျာဘွဲ့ဟူ၍လည်း ခေါ်ရိုးခေါ်စဉ် ရှိသည်။

ကျာချင်းဆိုသည်မှာ မြန်မာ့ဂီတတွင် ထံ၊ ကျာ၊ တေ၊ တျော စသော အသံစဉ်များ ရှိရာ သာယာ နှာ ပျော်ဖွယ် ‘ကျာသံ’ ဖြင့် သီဆိုရသော တေးကဗျာတစ်မျိုးဖြစ်သည်ဟု မှတ်သားရသည်။ ကျာချင်းကို တူရိယာနှင့် တွဲဖက်၍ သီဆို တီးမှုတ် ရသော တေးသီချင်း အမျိုးအစားဟု ဆိုနိုင်သည်။

ကျာချင်းစပ်နည်း

ကျာချင်း ကာရန်ယူပုံ စနစ်သည် လေးချိုး ကာရန်ယူပုံ စနစ်နှင့် ဆင်ဆင်တူသည်။ အက္ခရာစာလုံး အရေအတွက်နှင့် အသံသွားအသံလာ ထူးခြားသည်မှအပ လေးချိုးပုံသဏ္ဍာန်ပင်

ဖြစ်သည်ဟု လွယ်အောင်မှတ်သားနိုင်သည်။ အဆုံးသတ်တိုင်း “လေး” ဟူသော စကားနှင့်ချရသည်။ ထို့နောက် မိမိနှစ်သက် သလောက် လေးချိုးပိုဒ်များကို ဆက်ကာဆက်ကာ ရေးနိုင် သည်။ တစ်ပိုဒ်နှင့်တစ်ပိုဒ်အချိတ်အဆက်မိစေရန်ယခင်အပိုဒ်၏ အဆုံးချ ကာရန်နှင့်နောက်တစ်ပိုဒ်၏ အစ ကာရန်ကို ချိတ်မိ အောင်စပ်ဆိုရသည်။ တျာချင်းတစ်ပုဒ်လုံးကို အဆုံးသတ်လို သောအခါ အပိုဒ်ငယ်ကလေးနှစ်ခုကို ဖွဲ့၍ အသံအရှိန်သတ်ရ သည်။

ပိန်းကောလှေငယ်ရှင်

(၁) မိုးဦးကာလ၊ ချောင်းကျပြီဆိုလျှင်- - - - - *
 ပန်းလောင်ကြောမှာ၊ ပိန်းကောလှေငယ်ရှင်
 - - - - - | - - - - - *
 တောင်ဘက်ကယ်တခွင်၊ ထွက်ဝင်ဖောက်ကား
 - - - - - * | - * - +
 ပဲ့ပါမည့်သူ၊ မပါလူ
 - - - * | - - *
 ထိုးသူတယောက်သားငယ်နှင့်လေး။
 - * - - (+) - - - - - ။

(၂) ငါးပိဆားပျား၊ ဖောက်ကားရအောင်- - - + | - + - *
 ပဲလွန်းပဲကြီး၊ သီးသီးယူကြဉ်းဆောင်
 - - - + | - + - - - *

တက်မကိုမြောင်၊ ကွမ်းပေါင်နီကြောင်း

--- * | - * - +

နဘူးခက်ညို၊ ကိုင်းညွတ်ယို
ပင်ကိုနွီးသားပေါင်းငယ်နှင့်လေး။

--- + | --- +

- + --- (*) ---။

(၃) ခမောက်မှာကောင်း၊ အုပ်ဆောင်းငယ်မပါ

--- * | * --- +

သိုးလည်းမစပ်၊ ဝါးပပ်ကယ်တစေသာ

--- * | - * --- +

ထိုးဝါးကိုယ်မှာ၊ ဗယ်ညာပခုံး

--- + | - + - *

ခြေနှင့်ကျောက်ကန်၊ တွန်းလိုက်လှန်
အားအန်လွန်ကြီးဆုံးငယ်နှင့်လေး။

--- + | --- +

- + --- (*) ---။

(၄) ခါးတောင်းကျိုက်လုံး၊ ပခုံးခဲတွေ

--- + | - + - *

ချွေးကလည်းစီး၊ ဒီးဒီးကျသည့်ရေ

--- + | - + --- *

စားဖိုမှာပေ၊ ချက်လေထမင်း

--- * | - * - +

မနပ်နိုင်ပြီ၊ တစ်စီ

--- + | --- +

နန်းနီသာမီး အိုးကင်းငယ်နှင့်လေး။

- + --- (+) ---။

(၅) ဝမ်းလိုက်တွင်းငယ်မှာ၊ သွတ်သွင်းမြဲပင်

--- + | --- - *

ဖြစ်သည်ဟု လွယ်အောင်မှတ်သားနိုင်သည်။ အဆုံးသတ်တိုင်း “လေး” ဟူသော စကားနှင့်ချရသည်။ ထို့နောက် မိမိနှစ်သက်သလောက် လေးချိုးပိုဒ်များကို ဆက်ကာဆက်ကာ ရေးနိုင်သည်။ တစ်ပိုဒ်နှင့်တစ်ပိုဒ်အချိတ်အဆက်မိစေရန်ယခင်အပိုဒ်၏ အဆုံးချ ကာရန်နှင့်နောက်တစ်ပိုဒ်၏ အစ ကာရန်ကို ချိတ်မိအောင်စပ်ဆိုရသည်။ တျာချင်းတစ်ပုဒ်လုံးကို အဆုံးသတ်လိုသောအခါ အပိုဒ်ငယ်ကလေးနှစ်ခုကို ဖွဲ့၍ အသံအရှိန်သတ်ရသည်။

ပိန်းကောလှေငယ်ရှင်

- (၁) မိုးဦးကာလ၊ ချောင်းကျပြီဆိုလျှင် - - - - - *
- ပန်းလောင်ကြောမှာ၊ ပိန်းကောလှေငယ်ရှင်
- - - - - *
- တောင်ဘက်ကယ်တခွင်၊ ထွက်ဝင်ဖောက်ကား
- - - - * | - * - +
- ပဲ့ပါမည့်သူ၊ မပါလူ
- - - * | - - *
- ထိုးသူတယောက်သားငယ်နှင့်လေး။
- * - - (+) - - - ။
- (၂) ငါးပိဆားပျား၊ ဖောက်ကားရအောင် - - - + | - + - *
- ပဲလွန်းပဲကြီး၊ သီးသီးယူကြဉ်းဆောင်
- - - + | - + - - *

တက်မကိုမြောင်၊ ကွမ်းပေါင်နီကြောင်း

--- * | - * - +

နဘူးခက်ညို၊ ကိုင်းညွတ်ယို
ပင်ကိုနွီးသားပေါင်းငယ်နှင့်လေး။

--- + | - - +

- + - - (*) - - - ||

(၃) ခမောက်မှာကောင်း၊ အုပ်ဆောင်းငယ်မပါ

--- * | * - - - +

သိုးလည်းမစပ်၊ ဝါးပပ်ကယ်တစေသာ

--- * | - * - - - +

ထိုးဝါးကိုယ်မှာ၊ ဗယ်ညာပခုံး

--- + | - + - *

ခြေနှင့်ကျောက်ကန်၊ တွန်းလိုက်လှန်
အားအန်လှန်ကြီးဆုံးငယ်နှင့်လေး။

--- + | - - +

- + - - (*) - - - ||

(၄) ခါးတောင်းကျိုက်လုံး၊ ပခုံးခဲတွေ

--- + | - + - *

ချွေးကလည်းစီး၊ ဒီးဒီးကျသည့်ရေ

--- + | - + - - *

စားဖိုမှာပေ၊ ချက်လေထမင်း

--- * | - * - +

မနပ်နိုင်ပြီ၊ တစီစီ

--- + | - - +

နန်းနီသာမီး အိုးကင်းငယ်နှင့်လေး။

- + - - - (+) - - - ||

(၅) ဝမ်းလိုက်တွင်းငယ်မှာ၊ သွတ်သွင်းမြဲပင်

- - + - - | - + - *

အငွေ့ခြောင်းခြောင်း၊ စလောင်းနှင့်ငါးပိကင်

--- + | - + --- *

လှေဆိုက်တည့်လျှင်၊ ကြေးလင်နှင့်ကျင်း

--- * - * - +

ရိုးရွက်ကယ်ဖူးခေါင်၊ အာ ပါးကိုလောင်

--- + | --- +

ချဉ်ပေါင်ပူသည့်ဟင်းငယ်နှင့်လေး။

- + - - (+) - - - ||

(၆) တယောက်ချင်းသည်၊ ထမင်းခူးသော်

- - + - | - + - *

တဆုပ်ကယ်နေတိုင်း၊ လမိုင်းရှိပူဇော်

--- + | - + - - *

သွေးသောက်ကယ်ခေါ်၊ အဖော်ပေါင်းညှိ

- - - + | - + - *

ငှက်ကော၊ ဝပ်၍သာ

- - - + | - - +

ဆုပ်ကာလေးလိုက်ဘိသည်နှင့်လေး။

- + - - (*) - - - ||

စားမိစားရာ၊ ဝမ်းမှာကျင့်တော့သည်။

ပိန်းကောသူကြီးမှာ၊ ချမ်းသာမြင့်တော့သည်။

ဝန်ကြီးပဒေသရာဇာ

နမူနာပြု ကဗျာများ

၁။ ဝသန်ကာလ မိုးကျတည့်လျှင်

ဝသန်ကာလ၊ မိုးကျတည့်လျှင်
ပျော်ပျော်ပါးပါး၊ မယားနှင့်ဆွေငယ်လင်
လက်တွဲငယ်ခြင်၊ ကိုယ်တွင်အဝတ်
ပုဆိုးအင်္ကျီ၊ စုတ်ပြုပြီ
ချည်နီဗောင်း တွတ်တွတ်ကယ်နှင့်လေး။

မိုးရေစုတ်လို့၊ အဝတ်ကယ်မပါ
သားသမီးကို၊ ကိုယ်ထီးပွေ့လို့သာ
ဆေးတံတထွာ၊ ကိုက်ကာထွန်ယင်း
လယ်ကွက်ကယ်တခွင်၊ ထွန်ရေးငင်
ရေဝင်ပုစွန်တွင်းငယ်နှင့်လေး။

ဖားပေါင်စင်းငယ်၊ ခြင်းပလိုင်းဝယ်
ခရုပီလော၊ ရောနှော၍သာလွယ်
ဟင်းရွက်ကယ်နုနယ်၊ တသွယ်ကန်စွန်း
ဆူးပုပ်ကယ်ကင်းပုံ၊ အလုံးစုံ
ဖူးငုံသာရော၍ပြမ်းသည်နှင့်လေး။

ချိုလည်းချိုလွန်း၊ ရည်ရွမ်းများစွာ
ကြံဟင်း ကြွက်နားပေါင်း၊
သောင်းပြောင်းရော၍သာ
အိမ်သို့ရောက်ခါ၊ လျင်စွာချက်ပြုတ်

မြန်မာကဗျာဖွဲ့နည်း

ထမင်းကပူ၊ ဟင်းကပူ
 ရှူရှူသာရှမ်း ငရုတ်ကယ်နှင့်လေး။
 အလုတ်ကယ်ရောသာ၊ ငုံ့ကာလေးတော့သည်။
 သားမြေးငယ်မှာချာ၊ ဗယ်ညာထွေးတော့သည်။

ဝန်ကြီးပဒေသရာဇာ

နှေဦးကာလ မြူထသောခါ

နှေဦးကာလ၊ မြူထသောခါ
 ရင်းထောင်ပုင်းဆွဲ၊ ဆောင်မြဲအိုးလွယ်ကာ
 ဓားနှီးထက်စွာ၊ ခါးမှာချပ်လျက်
 ထန်းပွင့်ထန်းခိုင်၊ ရှန်းမြိုင်မြိုင်
 ကလိုင်သာလွယ်လို့ တက်သည်နှင့်လေး။

ထန်းပင်ထန်းလက်၊ ထန်းရွက်ကယ်ဝေဝေ
 စင်အောင်ခုတ်ထစ်၊ နုမ့်ကယ်ထန်းဦးရေ
 မယားငယ်ဆွေ၊ ထန်းရေသိမ်းဆည်း
 သားမြေးဟစ်ကြော်၊ ခွေးဝက်ကယ်ခေါ်
 ထန်းလျော်သာ ယုန်ပိုက်စည်းငယ်နှင့်လေး။

ခေါ်သံရိုက်ဟည်း၊ လူလည်းကြော်ငြာ
ခွေးဟစ်လူဟစ်၊ ခတ်ပစ်ကယ်ခြောက်သောခါ
ပုတတ်ကယ်ယုန်ခါ၊ တောမှာရှိကြ
ငုံး ကြက်ကယ် ဖွတ် မြေ၊ ဝံပုလွေ
မနေထွက်လာကြသည်တည်းလေး။

ဝမ်းသာအားရ၊ မယားကတသွယ်
ဟင်းရွက်ဆိုးကောင်း၊ သောင်းပြောင်းရော့၍လွယ်
လင်ကတသွယ်၊ ယုန်ငယ်ကစ
တောသတ္တဝါ၊ တွေ့တိုင်းကိုသာ
အိတ်မှာသာယူ၍ ချသည်နှင့်လေး။

သို့နှင့်ရောက်ကာ၊ ခဏအောင်လျှင်
တံစို့ထက်နှင့်၊ ထန်းလျက်ဖိုမှာကင်
ဟင်းအိုးဆူလျှင်၊ အကင်ခတ်ပြီး
အိုးကင်းနှင့်လှော်၊ ရေနှင့်ကြော်
မိုးမျှော်ငရုတ်သီးငယ်နှင့်လေး။

နီးဒေါင်းလန်းကြီး၊ ခူးပြီးသောခါ
သမီးနှင့်သား၊ များလို့မဝင်သာ
ဒူးတဘက်ဟာ၊ တွန်းကာဖယ်လျက်
သူထက်ငါလေ၊ စားတော့မည်စေ
စားပေသာလှ အုန်းခွက်ကယ်နှင့်လေး။

ငုံလျက်ကိုယ်စီသာ ဆုပ်ကာလွေးတော့သည်။
ပြီးလျှင်ရေမရှာ ခွေးသာကျွေးတော့သည်။

ဝန်ကြီးပဒေသရာဇာ

လေ့ကျင့်ခန်း

- ၁။ တျာချင်းဟု အဘယ့်ကြောင့်ခေါ်သနည်း။
- ၂။ “ပန်းမျိုးစုံလင် ကျောင်းဥယျာဉ်” ဟူသောခေါင်းစဉ်ဖြင့် တျာချင်းတစ်ပုဒ် ဖွဲ့ပြပါ။
- ၃။ ထင်ရှားသောတျာချင်းစာဆိုကြီးကို သင်သိပါသလား။ ထိုစာဆိုကြီး၏ အမည်ကို ဖော်ပြပါ။
- ၄။ “ဝသန်ကာလ မိုးကျတည့်လျှင်” တျာချင်း၏ ကာရန် ယူပုံကို ဖော်ပြပါ။

အခန်း (၁၃)

အိုင်ချင်း

အိုင်ချင်းအဓိပ္ပာယ်။ ။ အသံ အိုင်အိုင်၊ အသံ မြိုင်မြိုင်နှင့် သံပြိုင်သီဆိုရသော အချင်းမျိုးဖြစ်သောကြောင့် “အိုင်ချင်း” ဟုခေါ်သည်။ ကောက်စိုက်ရာတွင် မိန်းကလေးများ သီဆို လေ့ရှိသော ကဗျာတစ်မျိုးပင် ဖြစ်သည်။

အိုင်ချင်းစပ်နည်း။ ။ အိုင်ချင်းစပ်နည်းမှာ မခက်လှ။ အစ ချီရာတွင် “ချစ်တဲ့သူငယ်လေ သူငယ်ချင်းကောင်း ယောက်မ တို့လေ” ဟု အစချီသည်။ အဆုံးချရာတွင် “အပျိုဖြူငယ်က ကျွမ်း၊ လွမ်းတို့တင်လေ” ဟူ၍ ချသည်။ လှေနှံခားထစ်ကား မဟုတ်ချေ။ “အပျိုဖြူငယ်နှမမှာ၊ ကြုံရတယ်ရှင်”၊ “အပျိုဖြူ ငယ်ကပေါင်းပါတဲ့၊ သူကောင်းငယ်လေး” စသည်ဖြင့် ရေးဖွဲ့ လေ့ရှိသည်။ တခါတရံတွင် “ချစ်တင်းငယ်နှောသည်၊ ပြောစို့ ငဲ့လေး” ဟူ၍လည်းကောင်း၊ “မြင်တိုင်းမုန်းစရာ၊ ဂုန်းမအို၊ ရေလိုခန်းခြောက်ပါစေသား” ဟူ၍လည်းကောင်း ရေးဖွဲ့တတ် သေးသည်။ ဉာဏ်ရှိသလို ဖွဲ့နိုင်ခွင့်ရှိသည်။ စည်းကြီးကမ်းကြီး ကား မဟုတ်လှ။ ထို့ကြောင့် ကာရန်ယူပုံစနစ် အထူးမပြု တော့ပြီ။ နမူနာပြု အိုင်ချင်းများကို လေ့လာလျှင် နားလည် နိုင်လောက်ပြီ။

နမူနာပြု ကဗျာများ

၁။ ချစ်တဲ့သူငယ်လေ
သူငယ်ချင်းကောင်း ယောက်မတို့လေ။

ဝါဆိုငယ်မှ ဝါခေါင်၊ ရေဖောင်ဖောင်နှင့်
ရွာတောင်ကချောင်း၊ ရွာနောက်ပေါင်းကို
ထနောင်းကြောင်ကျစ်၊ ဆူးရစ်ပွင့်ကာ
မိုးမရွာသည်၊ ရွာပါသော်လ် မိုးမသဲ။

လယ်ပြင်ငယ်မှ ပတ်သန်း
ပျိုကောက်ငန်းနှင့်၊ အလွမ်းငယ်မှဖျော်ရာ
နှမကြီးမယ်သာစိုက်တဲ့ ကောက်ငန်းတာကို
မောင်ကလေးငယ် မောင်မလာသည်
မလာကတဲ-နှမကြီးငယ်ဝမ်းပနည်း။

ကောက်ငန်းငယ်မှသွယ်ဝိုက်
ကန်သင်းပေါ်က၊ မျှော်မိလိုက်တိုင်း
ပျိုကြိုက်တဲ့သူ၊ ပဝါထည်ကို
ထိပ်လယ်မှာပေါင်း၊ ဆံသွယ်ပျောင်းငယ်နှင့်
ပေါင်းကြော့လူကို၊ စိတ်တူနှော့၍၊ မပြောရလေ
ရင်းမာပန်လျက်၊ ကောက်စိုက်တက်ကို
လက်ခုပ်ပင်တောင်၊ ပညောင်ပင်လှ၊ နှောပင်ခွနှင့်
လမ်းမတိုးလျှို၊ ဆီးချိုရိပ်မှာလ၊ တဆိတ်ကယ်ခိုပြီးလျှင်
ချိုညှိစွန်းမှာတဲ့ - အလွမ်းဖြေလေး။

၂။ ချစ်တဲ့သူငယ်လေ
 သူငယ်ချင်းကောင်း ယောက်မတို့လေ။
 ငါ့ကိုလှယ် အမယ်ကြီးနှင့် ဘကြီးဖျက်လို့
 အိမ်လေးထောင့်မှာ ဆူးတွေချလျက်
 ဖျက်နည်းငယ်မှစေ့စို
 လှေကားခုံမှာ
 ဂဠုန်မောင်ကြောင့် စောင့်တော့တယ်။
 လှေကားဦးမှာ-ဘီလူးမောင်ကြောင့် စောင့်တော့
 တယ်။
 လှေကားခြေမှာ-ဆူးလေမောင်ကြောင့် ကြံတော့
 တယ်။
 အိမ်တိုင်တိုင်းမှာ-နှား ရိုင်း မောင်ကြောင့် ချည်
 တော့တယ်။
 ထရုံကြားမှာ - ဓားသွားမောင်ကြောင့် ထားတော့
 တယ်။
 အိမ်ကြမ်းကြားမှာ- အပ်သွားမောင်ကြောင့်စီတော့
 တယ်။
 အိမ်မိုးခေါင်မှာ-လှံထောင်မောင်ကြောင့် စိုက်တော့
 တယ်။
 မောင်လဲဘယ်ကတက်ပါ့မယ်၊ မယ်လဲဘယ်ကဆင်း
 ပါ့မယ်။
 ကြွက်ကဲ့အယောင်၊ ကြောင်ရဲ့အလား
 ထုပ်နှင့်ယောက်ကို၊ ထိုးဖောက်သွားက
 ထုပ်သားငယ်မှမခိုင်၊ ထုပ်တိုင်ငယ်မှပိုးထိုး

မြန်မာကဗျာဖွဲ့နည်း

အလယ်ခေါင်မှာ၊ ဖောင်ဖောင်ကျိုးက
 သူခိုးဆိုသွန်း၊ မီးတင်ထွန်းလို့၊ ဝန်းကြသောခါ
 ဆင်းချခုန်-လမ်းဆုံရောက်ပါလိမ့်မယ်လားရှင်။
 ညီမအထွေး-ရွှေတလေးကို၊ ပြေး၍ကြည့်ချေ
 စေလသောအခါ၊ အမယ်မမ၊ ကျွန်မခဲအို၊ မြင်ငဲ့ငဲ့တို့
 ရွာလယ်ခေါင်တွင်၊ ခုတင်ကြီးမှာ၊ စောင်းတီးလို့
 လေး။

ရှင်ငြိမ်းမယ်

၃။ ချစ်တဲ့သူငယ်လေ
 သူငယ်ချင်းကောင်း ယောက်မတို့လေ။
 မြင်းမနီသား၊ မြင်းကျားခွာမဲ
 တလုံးထဲနှင့်၊ အိုးလဲ့ပစ်တင်
 တိမ်မိုးမည်းနှင့်၊ ကသည်းစစ်သို့၊ နှစ်မည်ဝင်သည်
 သန်လျင်ကို ရောက်ဖူးပါစရှင်။
 သန်လျင်ငယ်မှမက၊ မုတ္တမနှင့်
 ဒလတသွယ်၊ ထားဝယ်တခြား
 ယိုးဒယားတလိုက်၊ ကမန်ပိုက်ကို၊ တိုက်သော်ခါမူ
 မားကိုသို့ကိုင်၊ လှုံကိုသို့နှုတ်
 စစ်မြေပြင်မှာ၊ ဝင်ကာခုတ်၍
 တရုတ်ကယ်ရှမ်းပြေ၊ ထွားထွားငယ်ကြေ၊ အောင်
 လေပြီတဲ့
 ဆီမလူးတဲ့ ပေဖူးစာနှင့်၊ မှာလိုက်ကဲ့ရှင်
 အပျိုဖြူငယ်ကကျမ်း-လွမ်းတို့တင်လေး။

အိုင်ချင်းနှင့် ပတ်သက်၍ သက္ကရာဇ် ၇၀၀ ကျော်၊ ၉၀၀
 ကျော်အတွင်း ရွှေဘိုမြို့တောင်ဘက် သုံးထောင့်အိုင်ရွာမှ စတင်
 ပေါ်ပေါက်လာသော သုံးထောင့်အိုင်ချင်းနှင့် သက္ကရာဇ် ၁၁၀၀
 ပတ်ဝန်းကျင်၌ ပေါ်လာသော ရာပြည့်အိုင်ချင်း ဟူ၍ အိုင်
 ချင်းအမည်များ တွေ့ရသည်။ ထင်ရှားသော အိုင်ချင်းစာဆို
 များမှာ တောင်တွင်းရှင်ငြိမ်းမယ်၊ လက်ဝဲသုန္ဒရ စသည်တို့ဖြစ်
 သည်။

လေ့ကျင့်ခန်း

- ၁။ အိုင်ချင်း၏အဓိပ္ပာယ်ကို ရှင်းပြပါ။
- ၂။ မိမိကျောင်းသာယာပုံကို အိုင်ချင်းတစ်ပုဒ် ဖွဲ့ဆိုပါ။
- ၃။ သင်အနှစ်သက်ဆုံး ရှေးကအိုင်ချင်းတစ်ပုဒ်ကို ရေးပြပါ။

အခန်း (၁၄)

လွမ်းချင်း

လွမ်းချင်းအဓိပ္ပာယ်

လွမ်းချင်းဆိုသည်မှာ လွမ်းဆွတ်ကြည်နူးဖွယ်ကောင်းသော တေးသံဖြင့် ဖွဲ့ဆိုထားသည့် တေးကဗျာ ဖြစ်သည်။ ရွှေဘိုမြို့ မြောက်ဘက် ကျေးလက်တောရွာများမှ စတင်ပေါ်ပေါက်လာ သောကြောင့် ယခင်က “မြောက်ဘက်သံ” ဟု ခေါ်တွင်ခဲ့ ကြောင်း သိရသည်။

လွမ်းချင်းစပ်နည်း

လွမ်းချင်းတွင် အချိုးနှစ်ခု ပါသည်။ အချိုး၏ အဆုံးများ တွင် “လေး” ဟူသော စကား ပါလေ့ရှိသည်။ စကား သုံးလုံး၊ လေးလုံး၊ ငါးလုံး၊ ခြောက်လုံး မှန်မှန်ပါတတ်၍ တစ်လုံးချိတ်ကာ ရန်ကို အသုံးများသည်။ ကာရန်ယူပုံမှာ လက်စပ်ကာရန်ယူ ပုံနည်းမျိုးပင် ဖြစ်သည်။ သို့ရာတွင် ပါဒအတွင်း၌ ပြန်ဂဟပ် ကာရန် ခေါ် ခြင်္သေ့လည်ပြန်ကာရန် ကိုလည်း အသုံးပြုဖွဲ့ဆို တတ်သေးသည်။

ပြန်ဂဟပ်ကာရန် ဆိုသည်မှာ ကာရန်တစ်ခုကို ခံထားပြီး နောက် ထိုကာရန်နှင့်မတူသော ကာရန်သစ်တစ်မျိုးကို ပြောင်း

ပြီးနောက် မူလက ခံခဲ့သော ကာရန်ကို ပြန်အုပ်ခြင်းဖြစ်သည်။
ပြန်ဂဟပ်ကာရန်ယူပုံကို ခြင်္သေ့လည်ပြန်ဟုလည်း ခေါ်သည်။

လွမ်းချင်းသည် တေးဂီတဘက်သို့ တိမ်းညွတ်သော ကဗျာ
မျိုး ဖြစ်သည်။ ရွတ်ဖတ်သောအခါ ဂီတသံပေါက်အောင်ရွတ်
ဖတ်ရသည်။ စာလုံးရေ အနည်းအများ ထားပုံ၊ အသံသွား
အသံလာ ပြေပြစ်အောင် ဖွဲ့ပုံတို့ကို ရွတ်ဆိုကြည့်မှသာ ကျကျ
နန နားလည် သဘောပေါက်ပေမည်။

လွမ်းချင်း၌ ကာရန်ယူပုံစနစ်ကို အောက်ပါ ကဗျာတွင်
လေ့လာနိုင်ပါသည်။

ရွက်သစ်လောင်းချိန်

စုံတကြောမှာတဲ့	-- + --
အံ့ဩငယ်မကုန်	- + -- +
ပန်းနံ့ငယ်ထုံသည်	- + - + -
ရွှေဖိငုံညှာတံကြွလို့	... + -- + -
တောင်လေသွင်းပြန်တော့	
တယ်လေး။	- + --- (*)။

(ပထမအချိုး)

နှေ့ဂိမှာန်ငယ်	-- + -
ဝသန်ခါပြောင်း	- + - +
ရွက်သစ်ကယ်လောင်းလို့	--- + -
နှာပောင်းရစ်ခွေ	- + - +

ဖူးညွန့်ဝေနှင့်	-- + -
မြသေလာမ္မန်	- + - +
ရေတံခွန်လဲ	-- + -
စီးဝှန်ညာဗယ်	- + - *
နှစ်မြောင်စမ်းနှင့်	-- + -
ခင်တန်းစွယ်	- + *
တူရယ်မကာ	- + - *
ဒေါင်းဖိုမတို့	-- + -
တန်ကြသံသာသော့ခါ	- + - * --
လွမ်းဗျာထု ရွှေဘွင်မှာ	- + - + + -
ဖြေမရှင် ဖော်ကွာဝေးသူတို့	-- + -- + --
ဆေးချည့်မယ်လေး။ ။	+ -- (*) ။

(ဒုတိယအချိုး)

လှိုင်ထိပ်ခေါင်တင်

အထက်ပါလွမ်းချင်းတွင် ပြန်ဂဟပ်ခေါ် ခြင်္သေ့လည်ပြန် ကာရန် ယူထားသောအဖွဲ့ နှစ်နေရာပါသည်ကို သတိပြုပါ။ “စီးဝှန်ညာဗယ်” ဟူသော ပါဒတွင် “အယ်” ကာရန်ကို ခံထား ပြီးနောက်ထိုကာရန်နှင့်မတူသော “နှစ်မြောင်စမ်းနှင့်” မှ “စမ်း”၊ “ခင်တန်းစွယ်” မှ “တန်း” ဟူသော အခြားကာရန်သစ် တစ်မျိုး ကို ပြောင်းယူပြီး နောက်မှ မူလခံခဲ့သော “အယ်” ကာရန်ကို ပြန်၍ အုပ်ထားသည်။ “စွယ်” သည် မူလခံခဲ့သော “အယ်” ကာရန် “ဗယ်” ကို ပြန်အုပ်ထားခြင်း ဖြစ်သည်ဟု ဆိုလိုသည်။

အခြားတစ်နေရာ၌ “တူရယ်မကာ” တွင် “ကာ” ဟူသော “အာ” ကာရန်ကို ခံခဲ့ပြီးနောက် “ဒေါင်းဖိုမတို့” မှ “မ”၊ “တူန်ကြသံသာသော့ခါ” မှ “ကြ” ဟူသော ကာရန်သစ်တစ်မျိုးကို ယူခဲ့သည်။ ထို့နောက်မှ “သာ” ဟူ၍ မူလ “အာ” ကာရန်ကို ပြန်အုပ်ခဲ့သည်။

နမူနာပြု လွမ်းချင်းများ

ယဉ်ပေ့တောသူ

လေပြည်ငယ်သုတ်ပါလို့၊ ရွှေဘုတ်ကယ်အိုးအိအံ့မိုင်းငယ်ရီ၊
နေမိအောင် တခိုလှမ်းခဲ့ရ၊ ကောက်ငန်းက သူပြန်ပုံမှာ၊ ခတ္တာငို
ပန်းနှစ်ဆင့်ငယ်နှင့်၊ ပန်းဝင့်လို့ရွာကိုဝင်၊ အမြင်ဆန်းပါဘိ
တယ်လေး။

ညဉ့်ချမ်းရယ်နေရီ၊ ချိန်တော်မီ၊ ကေသီပန်းနှင့်၊ ရေခပ်လမ်း
မှာ၊ စခန်းသင့်လို့၊ ထက်ဆင့်နီရောင်၊ ချည်စိမ်းပေါင်နှင့်၊ ယဉ်
အောင်တောသူ၊ သနပ်ခါး ကွက်ပါးမှာကူလို့၊ အမူကြီးကမ်းကုန်
ကို၊ ဘယ်မြို့ပုံ သာချင်သောရယ်လို့၊ ပြောကြမယ်လေး။

ဦးကြီး

မောင်ကြီးတို့ ပျော်စံရာ

မလွမ်းရော့သော်ကော့၊ ကျန်းမော့မော့မြောက်ခွင်၊ မူးရေ
ယဉ် လက်ယာစီးပါလို့၊ မောင်ကြီးတို့ပျော်ထဲရွာ၊ မြောက်ညာ

နှင့် တောင်စွယ်လက်ကယ်က၊ အင်းနှစ်ဘက် ကာတယ်လေး။
တခေါက်ကယ်လမ်းဆုံရွာသဘောကို ပြောမယုံသော်၊ ကြုံလျှင်
ဝင်ခဲ့ပါလားနော် အဝေး။

နှမပြာဖြူ၊ ရောက်တော်မူလျှင်၊ မပူချမ်းငြိမ်၊ အခြင်ရယ်
မြေနှိုး၊ ထန်းရွက်ကယ်စီးပါတဲ့မောင်ကြီးအိမ်မှာ၊ စည်းစိမ်ငယ်
ခံ၊ ဟင်းချဉ်ပေါင်ဖက်၊ ပြုတ်ဗူးရွက်နှင့်၊ ပိချက်ကယ်ရံပြီးလျှင်၊
ဆန်ထမင်းရံကျော်ကို၊ ဝန်ကတော် ပုံလောက်ပြေးအောင်၊
ကျေးပါမယ်လေး။

ဦးကြီး

ဆယ်အိမ်မင့် စည်းစိမ်

မည်းစိမ်ကြီးပါဘိ၊ ရုတ်သီးတောင့်ကိုင်း၊ နှစ်ယောက်ကယ်
ထိုင်၊ ယှဉ်လက်ပြိုင် ကျယ်စပျစ်ကယ်နှင့်၊ ဖွယ်သစ်မြေအင်ရံလို့၊
ငွန်းမတန် ကန်ယောက်သွားငယ်နှင့်၊ ကြွက်နဖား ပုန်းရည်
ကျိုသည်၊ အလိုဗျာ စားပုံတင့်ပါဘိ၊ ခေါင်းမင့်ဆယ်အိမ်ပေမို့၊
အခြေကြီးလှတောင်းကိုလေး။

စားသောက်ဖွယ်ရာ၊ ပြီးသောခါဝယ်၊ ရသာချမ်းငြိမ်၊
အခြင်မြေသက်၊ ပင်ထန်းရွက်နှင့်၊ ခေါင်ပျက်အိမ်တွင်၊ စည်းစိမ်
ကြီးရင်ခြေလိမ်တင်လို့၊ ခုတင်ကြမ်းပေါက်၊ သုံးချောင်းထောက်
မှာ၊ မှောက်ချည် လှန်ချည်၊ အဆီရယ်ဖိန်း၊ မှိန်းတဲ့ချည်နှင့်၊
မကြည်သမ်းဝေ၊ ထည်မင်းပုံနေလိုက်တယ်၊ နွားရေပြန် အပေါ်
မှာ၊ ခေါင်းကတော်ကိုယ်တိုင်နှိပ်ခါမှာ၊ သူ အိပ်တယ်လေး။

ဦးကြီး

လေ့ကျင့်ခန်း

- ၁။ လွမ်းချင်းဟူသည် အဘယ်နည်း။
- ၂။ ပြန်ဂဟပ် ခေါ် ခြင်္သေ့လည်ပြန်ကာရန် အကြောင်းကို နမူနာပြု၍ ရှင်းပါ။
- ၃။ “တောဟေဝန်” ဟူသောခေါင်းစဉ်ဖြင့် လွမ်းချင်းတစ်ပုဒ်ကို စီကုံးပါ။
- ၄။ နမူနာပြု ကဗျာများအနက် သင်နှစ်သက်ရာ တစ်ပုဒ်ကို ကာရန်ယူပုံနှင့်တကွ ဖော်ပြပါ။

အခန်း (၁၅)

တေးထပ်

တေးထပ်အဓိပ္ပာယ်။ ။ “တေးထပ်ဟူသည်ကား တေးရိုးတွင် ထပ်၍ စပ်သောကြောင့် တေးထပ်ခေါ်သည်” ဟူ၍ ကဗျာ ဗန္ဓသာရကျမ်းတွင် ဆိုသည်။

တေးထပ်စပ်နည်း။ ။ တေးထပ်စပ်နည်းကို အပိုင်း ၃ ပိုင်း ခွဲ၍ကြည့်ကြစို့။ ပထမပိုင်းတွင် ၄ ပိုင်းခံ၊ ၂ ပိုင်းအုပ်သည်။ ဒုတိယပိုင်းတွင် ၂ ပိုင်းတက်၊ ၂ ပိုင်းခံ၊ ၂ ပိုင်းအုပ်သည်။ တတိယ ပိုင်းတွင် ၄ ပိုင်းခံ၊ ၂ ပိုင်းအုပ်သည်။ အားလုံးပေါင်း ၁၈ ပိုင်း ရှိသည်။ အဆုံးတွင် “လေး” ဟူသော စကားလုံးဖြင့် သတ်ရ သည်။

ထို့ကြောင့်

“အာဒိဝစနံ၊ လေးပိုင်းခံ၊ အမှန်နှစ်ပိုင်းအုပ်။
နှစ်ပိုင်းတက်ပြန်၊ နှစ်ပိုင်းခံ၊ အမှန်နှစ်ပိုင်းအုပ်။
အာဒိဝစနံ၊ လေးပိုင်းခံ၊ အမှန်နှစ်ပိုင်းအုပ်။”

ဟူ၍ ရှေးပညာရှိများ အမှတ်အသားပြုခဲ့ကြသည်။

တေးထပ်စပ်တတ်အောင် ဆရာကြီး စလေဦးပုညက နည်းခ ပေးခဲ့သည်မှာ မှတ်သားဖွယ်ကောင်းသည်။ ဦးပုည၏နည်းမှာ “စပ်မှုနည်းရေးလိုပါလျှင်၊ တေးကိုသာရအောင်ကျက်ပါတော့၊ ခက်လှဖူးမျိုးသိင်္ဂါ၊ စိုးရိမ်နှင့်ဗျာ” ဟူ၍ ဖြစ်သည်။ တေးထပ်

စပ်နည်းတတ်လိုလျှင် တေးထပ် အမျိုးမျိုးကိုသာ ရအောင် ကျက်ပါတော့ဟု ဆိုလိုသည်။ အခြား ကဗျာစပ်နည်းများကို ကျွမ်းကျင် လိုလျှင်လည်း ဦးပုည နည်းပေးခဲ့သည့် အတိုင်း “တေးကိုသာ ရအောင်ကျက်ပါတော့” ဟူသောနည်းပင်တည်း။ ဦးပုညပေးခဲ့သော နည်းကောင်းတစ်လက်ပင်။

နမူနာ

ပထမပိုင်း

၄ ပိုဒ်ခံ	{	၁။ တေးထပ်ကို ဉာဏ်ဆလို့	----- + -
		၂။ ကြံကြတော့စပ်ပုံ	- + - - +
		၃။ ဆယ်ရှစ်ပိုဒ် တွေကြံလျှင်	----- + -
		၄။ အလုံးစုံပြည့်မြဲ။	- - + - *
၂ ပိုဒ် အုပ်	{	၅။ အစမှာခြောက်လုံးချီသည်	----- + -
		၆။ ဆုံးလေပြီခုနစ်နှင့်ပဲ။	- - + - - - *

ဒုတိယပိုင်း

၂ ပိုဒ် တက်	{	၇။ ရှိ၊ ဤ၊ ဌ၊ သည်၊ ကို၊ မှာ	----- +
		၈။ သဒ္ဒါကိုမှတ်စွဲ။	- + - - *
၂ ပိုဒ်ခံ	{	၉။ အဓိပ္ပာယ်တယ်မလွဲစေနဲ့	----- * - -
		၁၀။ ကြံခဲ့လို့စပ်ပါ။	- * - - (+)

မြန်မာကဗျာဖွဲ့နည်း

၂ ပိုဒ် (၁၁။ သတ်ခြောက်ထွေ
 အုပ် စပ်ခြောက်ပါး ----- +
 (၁၂။ မမှားအောင် ကြည့်ကြ
 လေရာ။ - + - - - - (+)။

တတိယပိုင်း

၄ ပိုဒ်ခံ (၁၃။ ပေါရာဏကထာကို ----- (+) -
 (၁၄။ အခါခါဉာဏ်ရှုလို့ ----- (+) - + -
 (၁၅။ ချောင်းစုလင်္ကာတွေ ----- + - - +
 (၁၆။ ကျမ်းသင့်လှပေ။ ----- * ။

၂ ပိုဒ် (၁၇။ တေးထပ်ရိုးသူအနေမှာ ----- * -
 အုပ် (၁၈။ စပ်ကြလေ ဉာဏ်သွား
 နဲ့လေး။ ----- * - - - - ။

ကာရန်စနစ်ကို ပုံစံဖြင့်ပြပြီးဖြစ်၍ စာဖြင့် ထပ်၍ ရှင်းမပြ
 တော့ပါ။ ကျောင်းသူ ကျောင်းသားများ နားရွပ်ထွေးမည်
 စိုး၍ အကျယ်မပြခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

တေးထပ်သည် စောင်း၊ ပတ္တလား စသောတူရိယာပစ္စည်း
 တခုခုနှင့် သီဆိုရသော တေးကဗျာမျိုး ဖြစ်ရာ တေးထပ်ကို
 သီဆိုတတ်အောင် လေ့ကျင့်ရာသည်။

မန္တလေးခေတ်သည် တေးထပ်ထွန်းကားသော ခေတ်ဖြစ်
 သည်။ ဦးပုည၊ အချုပ်တန်းဆရာဖေ၊ တောင်သမန်လယ်စား

မောင်ဖေငယ် စသော စာဆိုတို့၏ တေးထပ်များကို ရှာဖွေ
လေ့လာကြရန် ဖြစ်သည်။

နမူနာပြု တေးထပ်များ

၁။ သူပြောင်ယင် ခေါင်ကုန်လို့
 ကြောင်ဝံ့တဲ့ လူပါ
 ရှောင်မတုန် ကျောက်သော်မာယင်
 နောက်တော်ပါ သံချောင်း။
 ပျော့ကြစို့ ညီလွယ်ယင်
 ရွှေဆီဝယ် ချက်တံ့ဖယောင်း။
 ဆိုးတော်က မှဲပိန်ယင်
 ရွဲ လိမ်လိမ်စလောင်း။
 သူချိုယင် ကြံချောင်းပါ
 ဉာဏ်စောင်း၍ ခါးမူ။
 တမာပင်ထိပ်ဖျားက
 ကြက်ဟင်းခါးသီးနိုင်တဲ့လူ။
 သူမည်းက မှောင်ကူမယ်
 သူဖြူယင် ဖြူချင်းပါ
 ကြင်ချင်းကြင်မယ်ဆို
 ကိုးဆလောက်ပို။
 ဆိုးကြစို့ တကယ်ဆိုယင်
 ဒမြဲဗိုလ်လုပ်နိုင်ငဲ့လေး။

မြန်မာကဗျာဖွဲ့နည်း

၂။ စည်းစိမ်တော်ယစ်မှူးလို့၊ မဖြစ်ဖူးဣန္ဒာ၊ ကသစ်ဦး
 သိင်္ဂါမှာ၊ အလိမ္မာလွန်သား။ ။ ရှေ့ငါးသန်းနှစ်ကုဋေမှာ၊
 အဖျော်ဖြေ ကြူးရော့သလား။ ။ ဘသူကမ္မ မမူလာတယ်၊
 တရုဏာတရား။ ။ လူရွာကို ရှုပါငြားမယ်လို့၊ ဘုရားကိုသူဝါ။
 အင်ကြင်းမြိုင်ကုသိန်နန်းမှာ၊ စာ စာတမ်းထိုးလျက်ရှိပါ။ ။
 ကောဝိလသာမိပါ၊ အိုဣန္ဒာသိကြားငဲ့၊ ဘုရားကို ကိုးကွယ်မှန်၊
 ဆင်းခဲမြန်မြန်။ ။ ထောင်စက္ခု မှိန်ခဲပြန်လျှင်၊ စိန်မျက်မှန်
 ဆက်မယ်ပါလေး။

ဦးပုည

၃။ ရှေ့ဝတီဘုံအုပ်၊ စာလုပ်တိုင်း ငါပါ၊ ဘယ်တော့
 ကမ္မ လူရွာကို၊ မရွတာမရှိ။ စိတ်ညစ်တိုင်း အပြစ်တင်သည်၊
 ငါဘုရင် မိုးကအသိ။ ။ အကျင့်တန် စာဂီမှာ၊ တဆခြည်
 မရှိ။ ။ ဘယ်သူမှာ ဘာမရှိတယ်လို့၊ ငါမသိ ထင်တယ်။ ။
 ဘယ်ဖူးစာ ဘယ်မှာညားတာလဲ၊ ငါသိကြား သိပါရဲ့ကွယ်။ ။
 ကယ်သင့်မှ ငါကယ်မယ်၊ တကယ်ပင် ကော်မှတ်ပါတော့၊
 ဝတီ ရပ်ငါးဘုံစံ၊ ကြေးတုက်မည့်ကြံ။ ။ မကောင်းမှု ကျုပ်
 ကြံလျှင်၊ ရှေ့စာရံစူးပါစေ့လေး။ ။

ဦးပုည